

SVERIGE 7:50
NORGE 9:25
DANMARK 9:50
INKL. MOMS

MYNT KONTAKT

4-5
MAY 1979

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGENS TIDSKRIFT

Guillemards Armfelts- Medalj

Sid 82

MEDELTIDSMYNTENS BOKSTÄVER

Sid 76

MEDALJGRAVÖREN MOSES MARCUS

Sid 84

HJÄRTSSKÖLDEN PÅ 1870-TALET'S MYNT

Sid 89

GULFINKAR OCH FÅGEL BLÅ

Sid 92

ETT RIVNINGSFYND I GÖTEBORG

Sid 96

FÖRFALSKNINGSRAPPORT

Sid 100

SUOMALAISET LUKIJAMME VOIVAT KIRJOITTA MEILLE SOUMEKSI

Sid 88

SEABY – Standardkataloger

Greek coins and their values.

Vol 1, Europe. Nyhet! 130:–

Roman coins and their values 65:–

Roman silver coins. Vol 1, 80:–

Byzantine coins and their values 90:–

Porto tillkommer

B. AHLSTRÖM MYNTHANDEL AB

Mäster Samulesgatan 11, Box 7662,
103 94 Stockholm Tel 08-10 10 10

REKVIRERA REDAN NU

VÅR NÄSTA

KATALOG NR 34

UTKOMMER CA 25 MAJ 1979

VILL DU SÄLJA?

VI KÖPER DINA MYNT

ELLER SAMLING

OAVSETT HUR STOR

DEN ÄR

– KONTAKTA OSS –

Örtendahls
MYNT AB

BOX 1 S19901 ENKÖPING SWEDEN TEL. 0171-37950

CANADA SILVERDOLLAR 1979

vilken utges till 300-årsminnet av Segelskeppet GRIFFON's försvinnande på sin jungfruresa 1679 på "The Canadian Great Lakes".

Vad hände? Sabotage-Myteri-Indianöverfall. Ett mysterium som blivit en legend och som fångslat marinhistoriker i generationer.

Montrealkonstnären Walter Schlupe har i detaljrik relief återgivit det stolta skeppet Griffon i fulla segel, den andra sidan upptas av Arnold Machins berömda porträtt av Drottning Elizabeth II.

1 Dollar 1979, 500/1000 silver, 36 mm, 23,33 g, etuiförpackad, kvalitet BU 45:–.

1979 års Presentationsset innehåller 7 mynt, 1, 5, 10, 25, 50 cents, 1 \$ nickel och 1 \$ silver, förpackat i smakfullt läderetui, invändigt klätt med röd sammet. Proof 135:–.

1979 års Standardset innehållande alla mynt för cirkulation, 1, 5, 10, 25, 50 cents, 1 dollar nickel i genomskinlig polyesterförpackning. Ocirkulerad kvalitet 45:–.

Samtliga priser inkl. moms. Portokostn. tillkommer.

PEO

Mynt & Frimärken AB

Drottninggatan 29, Tfn 08/21 12 10
Box 16245, 103 25 Stockholm

Under året utges även ett 100 Dollars guldmynt som jubilerar det Internationella Barnåret 1979, ytterst begränsad världsupplaga, meddelarna gärna redan nu Ert intresse och Ni får förtur då tillgången blir liten.

BESTÄLLNINGSSEDEL

Jag beställer härmed

ex. 1 \$ 1979 silver BU à 45:–

ex. Presentationsset 1979 Proof / à 135:–

ex. Standard set 1979 Unc. à 45:–

önskar kostnadsfritt erhålla prislister över samlarobjekt.

Namn .....

Adress .....

Postadress .....

MYNTKONTAKT

SVENSKA NUMISMATISKA
FÖRENINGENS TIDSKRIFT

Östermalmsgatan 81
114 50 Stockholm
Telefon 08-67 55 98
(måndag-fredag kl 10.00-13.00)

Myntkontakt:

Postgiro 42 30 50-4
Bankgiro 219-0502
Svenska Handelsbanken
Myntkontakt utkommer den 1 i
månaderna februari - maj och
september - december.
Prenumeration: helår 55:-

REDAKTION

*Huvudredaktör
och ansvarig utgivare:*

Frank Olrog
Telefon 08-26 14 57
Arkitektvägen 29
161 45 Bromma

Biträdande redaktörer:

Madeleine Greijer
Torbjörn Sundquist

Copyright:

Myntkontakt och respektive
författare, vilka ansvarar för
sakinnehållet i sina bidrag

ANNONSER

Bokning

Telefon 08-67 55 98, 756 86 62

Annonspriser exkl. moms:

2 sidor (mittuppslag)	2 000:-
2:a omslagssidan	1 200:-
omslagets 4:e sida	1 500:-
1/1 sida (157×220 mm)	1 000:-
2/3 sida (104×220 mm)	700:-
1/2 sida (157×108 mm)	525:-
1/3 sida (50×220 mm)	375:-
1/4 sida (76×108 mm)	290:-
1/6 sida (50×108 mm)	200:-
1/12 (50×52 mm)	110:-

Sista materialdag:

Den 5:e i månaden
före utgivning

Annonsmaterial:

Negativ eller positiv offsetfilm

Sändes till Ordfront
Fack, 104 32 Stockholm

Annonser som ej är förenliga
med SNF:s, FIDEM:s och
AINP:s etik
kommer att avböjas

ISSN nr 0435-8245

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

Programmet maj 1979

- Freitag 11.** Vårauktion i hörsalen, Statens Historiska Museer, Storgatan 41, Stockholm, kl 18.30. Utländska mynt, medaljer. Visning från kl 17.00. Se även under AUKTIONER.
- Lördag 12.** Vårauktionens andra dag med början kl 11.00 Svenska mynt. Visning från kl 9.30.
- Måndag 21.** Medeltidssektionen har möte. Föredrag av Kenneth Jonsson om Olof Skötkonungs mynt.
Resan till Åbo har inställts på grund av för litet deltagarantal.

Höstens föreningsträffar

- September**
- Måndag 17.** Medeltidssektionen
- Onsdag 26.** Bernadottesektionen: De senaste årens prisutveckling på de bernadottska mynten, Torbjörn Lind. Diskussion.
- Oktober**
- Torsdag 11.** Antiksektionen
- Onsdag 31.** Bernadottesektionen
- November**
- Tisdag 6.** Föreningsmöte
- Lördag 17.** Antiksektionen
- Onsdag 21.** Bernadottesektionen
- December**
- Lördag 1.** Medeltidssektionen
- Onsdag 12.** Föreningsmöte
- Måndag 17.** Antiksektionen

Program, tid och plats medelas senare.

Alla är välkomna till *alla* träffarna.

Rapport från SNF:s årsmöte se sid 99.

SAMLARMYNT

Medlemmar i Stor-Stockholm som själva önskar avhämta beställda samlarmynt på kansliet bedes anmäla detta till kansliet snarast. Tel 08/67 55 98.

Kansliet har sommarstängt under tiden 25/6-24/8.

Nästa nummer av MYNTKONTAKT utkommer 1 september.

Redaktionen önskar läsarna en TREVLIG SOMMAR

FIDEMs kongress i Lissabon den 2-7 september. Ett omfattande program föreligger. Intresserade hänvisas till föreningens kansli där upplysningar kan ges om kongressen.

Den nionde internationella numismatiska kongressen i Bern den 10-15 september. Föreningen undersöker möjligheterna till gruppres. Intresserade bör skriva och anmäla sig till: M. O. P. Wenger, Kongress-Sekretariat CIN 1979, c/o Schweizerische Kreditanstalt, CH-3001 Bern, Schweiz.

Vad betyder vissa bokstäver på våra medeltidsmynt?

XXIII (ca 1290-1318) XXVII (1340-50-talen) XXIX (1350-60-talen) XXX (1360-talet)

En frågeställare (Ernst Nathorst-Böös) får svar (av Lars O Lagerqvist).

Lars O Lagerqvist har i sin bok *Svenska mynt under vikingatid och medeltid samt gotländska mynt* (Sthlm 1970) inte tagit ställning till vissa kontroversiella och svårlösta frågor. I MYNTKONTAKTs spalter kan vi kanske öppna en diskussion om följande problem:

Flera grupper av de svenska medeltidsmynten har enstaka bokstäver, vilka under åren dels har fått en ganska entydig tolkning, dels förorsakat långa och i regel oavslutade debatter. Felet med dessa lärda diskussioner är, anser jag, att de inte har förts med tillräckligt många variationer i förutsättningarna.

Har bokstäverna någon eller ingen betydelse? Allt tyder på att de är uttryck för något, vad det nu kan vara. Om vi utgår härifrån, finns flera alternativ:

1. Bokstäverna kan syfta på den regerande fursten eller området (Sverige eller delar därav) där mynten slagits,

2. Bokstäverna kan syfta på orten där mynten utgavs, antingen direkt (begynnelsebokstaven i Ortsnamnet) eller i någon kodform. Till denna grupp kan man väl också föra vissa enkla bilder utan bokstavssymboler (t ex krona).

3. Bokstäverna kan ange en myntemission, dvs en utgåva som efter en viss tid följes av en annan, och vilka behöver åtskiljas på grund av varierande halt e dyl.

Dessa olika alternativ kan väl tänkas kombinerade med varandra och bokstäverna kan under skilda perioder ha haft än den ena, än den andra betydelsen.

Som nyss framhållits är vissa symboler så påtagliga, att de inte kräver närmare kommentarer; typfall är bokstaven S, vilken väl oftast tolkats som Sverige eller Stockholm. Men för denna bokstav finns varierande typer, liksom det finns varierande M för de brakteater som hänförs till Magnus Ladulås. Vad innebär detta? Är det en fråga om

olika myntorter eller är det en markering av emissioner? Kan det vara så enkelt att olika gravörer lämnades en viss frihet att välja bokstavens utformning?

Nils Ludvig Rasmusson har framhållit att förekomsten av 8 myntorter i Magnus Ladulås' testamente och 8 varianter av M-brakteaterna (varav 4 från Svealand, 4 från Götaland) inte kan vara en slump – bakom detta måste ligga en central förordning.

Mynthusen låg i Stockholm, Västerås, Nyköping, Örebro, Söderköping, Skänninge, Jönköping och Skara. Men hur skall vi hänföra de olika M-brakteaterna till dessa orters mynthus?

Ytterligare några frågor: Fanns det någon princip och vem bestämde över denna? Går vi till Birger Magnussons tvåsidiga mynt, blir situationen ännu mer komplicerad, och ännu värre beträffande Magnus Erikssons – vad beträffar sistnämnde kung har vi att göra med ej mindre än 12 bokstäver och några tecken (torn, ros etc).

Bokstäverna i nedanstående grupper (efter Lagerqvists bok) kan utgöra ett diskussionsämne. B, E och I är tillsammans med S (förståeligt) de vanligaste. Mera förvånande är I, väl också C, N, O, P och T.

	A		
B	B	B	
		C el G	
E	E	E	E
	h		H
I	I	I	
k			
L			L
M	M		
O		O	
	P		
	R		
S	S		S
		T	
	V		

Anm. Grupp XXIII och XXVII omfattar tvåsidiga penningar, XXIX och XXX brakteater med slät ring.

Denna översikt visar, att vissa bokstäver kommer igen i flera grupper, medan andra bara förekommer en eller två gånger. Är inte detta något som kan ge en fingervisning – men vilken? Även om vi eliminerar de bokstäver, som kan syfta på myntherren eller en ort, återstår flera att förklara. Det bör ju gå att med hjälp av skatter och lösfynd göra en karta över bokstävernas förekomst i olika delar av vårt land. Jag vågar gissa, att man då kan iaktta en viss geografisk fördelning, eftersom de dåliga kommunikationerna bör ha bidragit till att många av mynten fick lokal användning. Är så fallet, har vi kommit en bit på väg. Om t ex S förekommer på mynt med anknytning till Skänninge, Skara eller Stockholm, eller A kring Västerås, har vi kommit en bit på väg. När man går till Magnus Erikssons sista tvåsidiga, mycket stora myntning är väl

Fig. 1. M-brakteater från Magnus Ladulås 1275-90. Foto: Kungl Myntkabinettet, Nils Lagergren, ATA (liksom följande)

möjligheten stor, att det visar sig handla om emissioner. Bitecknen på sturetidens mynt kan däremot hänföra sig till myntmästaren eller präglaren. Frågorna är inte lätta, men en fortsatt diskussion om dessa problem skulle säkert visa sig fruktbart.

Ernst Nathorst-Böös, Stockholm

Svar:

Dessa frågor är inte lätta att besvara. Några uppsatser har nyligen publicerats och har till dels förenklat, till dels komplicerat bilden. Jag skall bl a hänvisa till Bengt Hemmingssons svar på Rolf Sjöbergs fråga i föregående nummer av MYNTKONTAKT (s 56). Här behandlas bokstäverna på några senmedeltida brakteater. Därefter till ovanstående frågor:

Rent allmänt vill jag bekräfta som min bestämda uppfattning, att bokstäverna betyder *något*; de har inte placerats där av en slump. Undantag kan bara göras beträffande de äldsta götaländska mynten (Lagerqvist grupp XX, de flesta av XXIII), där inskrifterna, i den mån de förekommer, nästan alltid är barbariserade till meningslöshet (i ett fall har man dock kunnat läsa MONETA, dvs "mynt") eller samlade i svårförklarade grupper i korsvinklarna e dyl. Endast W brukar allmänt tolkas som = Visby.

Jag anser också i likhet med Hans Hildebrand, Bengt Thorde- man, N L Rasmusson m fl, att bokstäverna kan tolkas på olika sätt vid olika tillfällen – regent, mynt- ort, emissioner. Däremot är jag inte så säker på att ens bokstaven S, som är så vanlig, kan ges en entydig förklaring. Jag är tveksam om den någonsin stått för Sverige, som insändaren vill antyda, och vad det gäller myntorter har vi Skara, Skänninge, Stockholm och Söder- köping att välja bland!

Vad beträffar brakteaterna med M från Magnus Ladulås (1275–90), här avbildade på fig 1 (Lagerqvist grupp X och XVIII:C) tror jag nog att Rasmussons förklaring kan ligga nära sanningen och jag delar insändarens uppfattning, att en karta över de olika varianternas före- komst i skatter och lösfynd i hela vårt land bör vara en god hjälp på väg. Det är som framgår av bilden tydligen ett genomtänkt system: två typer av M kombinerade med slät

ring eller strålring i Svealand (de stora brakteaterna) ger fyra varianter eller snarare typer för denna del av landet och sannolikt för de där befintliga fyra myntorterna; det- samma gäller för Götaland (eller rättare dess västra del), där det gick dubbelt så många penningar på marken som i Sveland (384 mot 192) och mynten följaktligen vägde häften så mycket. Att det är möjligt att komma ganska långt på väg med sådana undersökningar har nyligen visats, varom mera nedan. (Här vill jag parentetiskt inskjuta, att de fynd av underlag från brakteatprä- gling som Brita Malmer publicerade i MYNTKONTAKT 1978/8, s 206 ff, och som jag läst först sedan detta svar var färdigt i manuskript, givet- vis måste tvinga till eftertanke. Som läsaren väl erinrar sig är dessa brakteatunderlag försedda med många avtryck av dels två typer slagna efter svealändsk mynträ- ning, krona varunder punkt och un- cialt M inom strålring (Lagerqvist grupp IX respektive X), dels en sla- gen efter *götaländsk*, visande krönt framvänt huvud i minst ett par hu- vudvarianter (Lagerqvist grupp XVII:A). Fynden av de två först- nämnda stämmer med teorierna om prägling efter två olika mynträ- ningar på det svenska fastlandet fö- re 1290, en för Svealand och en för Götaland, men de sistnämnda komplicerar onekligen bilden. De tidigare gjorda utgrävningsfynden av liknande material, som Brita Malmer också nämner – från Ny- köping resp Gamla Lödöse – har åtminstone vad det gäller fördelning på de antagna myntningsområdena stämt med tidigare forskares teo- rier. Jag har inte utrymme nog för att tillräckligt kommentera Öre- bro-fynden, men såtillvida motsägs

ännu inte Rasmussons tankar om M-brakteaternas utmyntning. De med krönt huvud, ymnigt utgivna cirka eller kort efter 1250, skulle däremot rätteligen inte ha tillkom- mit i Örebro, om de olika riksdela- rna strikt hållit sig till att mynta efter sina olika mynträknings. Jag vill här inte stapla teorier på varandra men vill dock konstatera, att skatt- fynden visar på att dessa tre mynt- grupper inte bör vara samtida. Kronbrakteaterna (grupp IX) slogs sannolikt senare under Valdemar än de med krönt huvud, M-braktea- terna (grupp X) först efter 1275. Som Malmer själv konstaterar ty- der Magnus testamente från 1285 på en ganska fast myntningsorgani- sation vid denna tid. De politiska förhållandena ca 1250 var mera för- virrade och ett dynastiskifte ägde rum. Handelsvägen (och Eriksga- tan!) söderifrån, från Götaland, gick över Örebro, där man givetvis inte var främmande för den andra riksdelens mynträkning och kan ha haft behov av dylika mynt vid marknaderna.)

Nathorst-Böös frågar också, om det kan ha legat någon princip av myntpolitisk eller rättslig art bakom valet av bokstäver, och vem som bestämde över denna. Det har det säkert, men våra källor är så för- tvivlat magra. Bokstäverna åter- speglar förmodligen – om och när det inte rör sig om beteckningar för emissioner – i många fall för oss okända förordningar. Hemmings- sons ovancerade uppsats i förra numret av MYNTKONTAKT ger oss ett sällsynt och intressant exem- pel på detta (s 58): myntningen i Kalmar skulle 1361–1365 redovisas till pantinnehavarna, grevarna av Holsten, medan innehavaren av det myntverk som skulle upprättas vid

Fig. 2. Tvåsidiga mynt slagna under Birger Magnusson (1290–1319), de med M kanske tidigare. a. åtsidor, b. frånsidor, c. 1/2-penning

Silvberget, Hans von Hanow, skulle svara för sitt fögderi till kung Albrekt direkt. Vad liknande, för oss nu okända förhållanden under främst 1300-talets förra hälft kan ha inneburit vid valet av bokstäver på brakteaterna och de tvåsidiga penningarna är en mycket viktig fråga, men svår att besvara.

Jag vill därefter övergå till att kommentera och i några fall försöka förklara problemen kring insändarens lista över bokstäver på vissa penningmynt från ca 1290 fram till 1360-talet. Jag skulle dock vilja dra in ännu en grupp från denna tid, Lagerqvist XXVIII (även behandlad av Hemmingsson i dennes svar), dvs brakteater med bokstav eller krona inom strålring. Det rör sig där om bokstäverna E, L och S. Mera om detta nedan. Den första gruppen, XXIII, omfattar tvåsidiga penningar med krona på åtsidan, bokstav på frånsidan (fig 2). I likhet med Thordeman, Rasmusson m fl har jag hänfört den till Birger Magnusson (1290–1319). Emellertid har gruppen nyligen varit föremål för ett grundligt studium; en uppsats med redovisning av forskarens, Kenneth Jonssons, intressanta resultat, ingår i *Nordisk Numismatisk Årsskrift* 1975–76 (s 83 ff). Tryckningen var försenad och insändaren hade inte tillfälle att läsa den förrän efter det att han ställt ovanstående frågor. Då jag förmodar, att inte alla MYNTKONTAKTs läsare är bekanta med NNÅ, skall jag här ytterst kortfattat berätta något om Jonssons undersökning.

Han har just använt den metod Nathorst-Böös efterlyser, dvs en genomgång av samtliga kända skatt- och lösfynd; de senare, som ju säger mest om cirkulationen, finns också redovisade med sina fyndplatser på ett antal kartor, en för varje frånsidesbokstav. Han framhåller dock den utjämnande effekt som cirkulationen under ett eller ett par decennier måste ha haft. Givetvis har också myntens kron-typer, bokstavsbilder, bitecken m m undersökts och de redovisas utförligt, liksom vikt och förekomsten av stampkopplingar; existensen av dylika kopplingar har tidigare inte utforskats vad beträffar våra medeltida mynt (men pågår nu inom Kungl Myntkabinettet inom projektet *Sturetidens mynthistoria*). Många intressanta slutsatser har kunnat dras och givetvis har också

Fig. 3. Tvåsidiga penningar från Magnus Eriksson ca 1340–50. a. åtsidor, b. frånsidor

kompletteringar och korrigeringar av min katalog kunnat göras. Bl a redovisas en ny frånsidesbokstav – W, känd i 2 exemplar, det ena i en tidigare opublicerad skatt från Alvastra kloster, Östergötland, det andra ett lösfynd från Torsås kyrka, Småland, felaktigt angiven som M av N L Rasmusson i *Nordisk Numismatisk Årsskrift* 1962 (s 286). Den detaljerade katalogen innehåller ett mycket stort material och inte minst antalet av de sällsynta 1/2-penningarna har ökat starkt. Jonsson redovisar här ytterligare två bokstäver, som jag bara upptagit som förekommande bland 1-penningarna, nämligen I och M, därtill bakvänt S.

Under betoning av att det endast rör sig om hypoteser, vars underbyggnad inte alltid är så stark på grund av otillräckligt material o dyl, har Jonsson föreslagit följande tolkningar av frånsidornas bok-

Fig. 4. Brakteater med motställda kronor, slagna under Magnus Eriksson ca 1350

stäver: B, E och W kan syfta på kungen – Birger Magnusson – och dennes bröder, Erik och Waldemar, de senare omkomna vid Nyköpings gästabud 1318. Troligen har de slagits på flera platser, i varje fall de med B och E. Ett större antal bokstäver bör syfta på myntorter: I på Jönköping (Junaköpfung), K på Kalmar, L på Lödöse, O på Örebro, S på Skara, Söderköping och/eller Stockholm. Mera osäkra är M och R; Jonsson föreslår som en hypotes, att R står för Rex (Konung) och M för Magnus (Ladulås); är sistnämnda tolkning riktig, får man anta att myntgruppen började präglas i slutet av dennes regering och att den myntreform, som man velat förlägga till Birgers tid och som innebar, att den svealändska mynträkning (192 penningar på marken) blev allmän på hela dåvarande svenska fastlandet, i själva verket började genomföras kort före 1290.

Insändarens tabell fortsätter vidare med grupp XXVII, tvåsidiga penningar från Magnus Erikssons regering, sannolikt myntade från ca 1340 till 1350-talets början. De har folkungalejonet på åtsidan, tre kronor ställda i ring på frånsidan (möjligen symboliserande Magnus' titel vid denna tid, konung av Sverige, Norge och Skåne). Mellan kronorna återfinns en av de i tabellen angivna bokstäverna eller i dess ställe en symbol: kors av två typer, ros, torn (fig 3). Jag har i min katalog förmodat, att dessa bokstäver och tecken syftar på olika utmyntningar (emissioner), inte på regent eller myntort, men säkert är det ju inte. Ett stort antal av bokstäverna inom grupp XXVII kan faktiskt till nöds ges den senare tolkningen (A för Aros, dvs Västerås, E för tronföljaren Erik, h för den yngre sonen Håkan, kung i Norge, I för Jönköping, M för Magnus, R för Rex, S för Stockholm/Söderköping/Skara osv), men det räcker inte med gissningar, vi måste gå igenom det ofantliga myntmaterial som finns kvar – utmyntningen var tydligen mycket stor – på samma sätt som Jonsson gjort beträffande Birgers penningar och 1/2-penningar. Svårast blir väl att tolka tecknen (ros, torn etc).

När det så gäller uttydningen av bokstäverna på de följande grupperna (alla brakteater) från slutet av Magnus' och början av Albrekts re-

geringar (1350- och 60-talen), däri också inräknat XXVIII (bokstav eller krona inom strålring), som Nat-horst-Böös inte tagit med, vill jag i huvudsak hänvisa till Hemmingssons intressanta uppgifter och tolkningar i föregående nummer av MYNTKONTAKT (s 56-58). Jag vill dock göra några kompletteringar. Grupp XXIX, som visar två motvända kronor med en bokstav eller ett tecken emellan (fig 4), är mycket intressant och omdebatterad. Den har i äldre och nyare litteratur förts endels till Sverige (H Hildebrand, Thordeman), endels till Sverige och Norge (Schive, Holst). Enligt N L Rasmusson, som är den som senast och utförligast behandlat dessa problem (1943), existerade under senare delen av Magnus' regering en myntunion mellan Sverige och Norge; i sistnämnda land regerade ju den svenske kungens son Håkan. Hemmingsson antyder, att gruppen är svår att placera in i serien av Magnus' penningar och att om den är svensk, bör den ha slagits före 1354 (den vanliga dateringen är 1350-talet eller ca 1360). För min del föredrar jag – till dess att en omfattande fyndsammanställning, analys av alla typer osv utförts – att anta, att vissa typer kan vara slagna i Sverige, andra i Norge. Schive ville tolka B som Bergen, n som Nidaros, O som Oslo och T som Tönsberg, vilket avvisades av Hildebrand. Även om vi skulle acceptera Schives förslag återstår C (eller G), E och I samt kors att förklara.

Grupperna XXVIII och XXX (fig 5-6) har behandlats mera utförligt av Hemmingsson och han har erbjudit tolkningar av samtliga bokstäver utom h och E. Vad den sistnämnda beträffar attribuerar han den till Kalmar – så även den sällsynta brakteaten av min grupp XXXIII:C:4 med krönt E – och detta främst på grund av att de av kung Albrekts örtugar (från tidigast ca 1370), som enligt fransidesinskriften kring de tre kronorna slagits i denna stad, på åtsidan bär ett krönt E som bild, vilken har ALBERT DEI GRACIA eller förvrängning därav som omskrift. Jag skall här erbjuda några förslag till tolkning av dessa bokstäver.

Grupp XXVIII (fig 5) omfattar brakteater med strålring och de är kända med bokstäverna E, L och S samt krona (de med A, O, W eller I,

Fig. 5. Brakteater från Magnus Eriksson, visande bokstav eller krona inom strålring och slagna ca 1354-63. Låg silverhalt

alla sällsynta, är troligen inte svenska och har uteslutits av mig). Mot Hemmingssons attribueringar – varav L=Lödöse är bevisad genom fynd – har jag ingenting att invända. Men varför bokstaven E för Kalmar? Att myntning ägde rum där på 1360-talet framgår av de intressanta mynträskenskaper som Hemmingsson dragit fram. Valet av bokstav för den 1354 introducerade gruppen kan ha en enkel förklaring: det är konung Erik Magnussons initial. Magnus' son Erik var född 1339 och hade vid 5 års ålder hyllats som tronföljare ("utvald konung"). Stormännens missnöje med Magnus och dennes gunstling hertig Bengt Algotsson samlade sig kring sonen Erik, som fått se hur den yngre brodern Håkan blivit kung i Norge, medan han själv förblev utan inflytande. Erik fick Albrekt d ä av Mecklenburg och Adolf av Holsten som bundsförvanter. I oktober 1356 utsände han från Kalmar, där han höll hov, en proklamation mot hertigen-gunstlingen och återopade därvid sin ställning som vald konung och sitt ansvar för rikets bästa. Sedan hertigen förjagats ingicks påföljande år en förlikning mellan Erik och Magnus, varvid den förre tilldelades stora områden, bl a Småland med Kalmar. Hans penningbehov var emellertid enormt – han tycks ha fört kriget på kredit – och under de två följande åren hade han ofta svårt att hävda sin maktställning. Han och hans unga gemål och son avled 1359 i Skåne, sannolikt i pesten. Situationen utnyttjades av Valdemar Atterdag, som 1360 återtog skånelandskapen. Bokstaven E på dessa brakteater kan alltså syfta på Erik och Kalmar, där den unge kungen tidvis residerade, förefaller vara en sannolik myntort.

Grupp XXX visar bokstäverna E, H, L eller S inom en slät ring och är vanligen av gott silver (fig 6). Enligt Hemmingsson bör det vara just dessa brakteater som började präglas vid pingsten 1363 för att er-

sätta de låghaltiga, inflationsdrivande mynten av grupp XXVIII. Vad hade hänt undet mellanåren? Efter förlusten av skånelandskapen bröts förlovningen mellan Håkan och Valdemar Atterdags minderåriga dotter Margareta (de gifte sig dock 1363). I stället trolovades Håkan med grevinnan Elisabet av Holsten. Vid detta tillfälle (juni 1361) lämnade Magnus och Håkan gemensamt Kalmar stad och län och myntverk som förläning till hennes far och farbror. Grevarna behöll det även efter det att förlovningen brutits och Håkan gift sig med Margareta i Köpenhamn. Dessförinnan hade emellertid de missnöjda stormännen förmått Håkan att tillfångata sin far Magnus; det skedde hösten 1361 i Kalmar stadskyrka. I februari 1362 hyllades Håkan som konung av Sverige. Han försonade sig med fadern och på sommaren gjorde de ett misslyckat försök att återta Skåne. De måste sedan sluta fred med Valdemar för att få stöd mot de svenska stormännen. En grupp bland dessa begav sig till Tyskland och hyllade Albrekt d y av Mecklenburg som svensk kung. Innan denne i november 1363 landsteg i Sverige hade Kalmar (på sommaren) gått över till honom. Mynten av grupp XXX erbjuder alltså ett intressant mynt-rättsligt problem. De började präg-

Fig. 6. Brakteater med bokstav inom slät ring och av gott silver, präglade från 1363

las medan Magnus och Håkan var samregenter och utgivningen fortsatte sedan under Albrekt, som hyljades av svenskarna vid Mora sten vintern 1364 (det dröjde dock flera år innan han kom till uppgörelse med Håkan).

Hur kan detta hjälpa oss vid tolkningen av bokstäverna E och H inom grupp XXX? Det förefaller mig klart, att H bör stå för Håkan, svensk kung 1362–64 och pretendent ännu längre. Myntorten vågar jag inte uttala mig om. Svårare är det med E. Som Hemmingsson visat innehades myntverket i Kalmar i pant av en viss Johannes von Hoyngnen, som i sin tur redovisade till grevarna Henrik och Claus av Holsten. Vem eller vad syftar bokstaven på? Erik Magnusson var död sedan 1359 och grevinnan Elisabet

var sedan årsskiftet 1362/63 avförd som påtänkt gemål till Håkan. Det är möjligt, att man helt enkelt fortsatte med den bokstav som införts i och med att den tidigare, underhålliga brakteatpräglingen tog sin början på 1350-talet.

Låt oss till sist säga något om det krönte E på Albrekts Kalmar-örtugar och den sällsynta brakteaten med samma bild av min grupp XXXIII:C:4. Det finns två möjligheter: en slentrianmässig upprepning av den troligen under Erik Magnussons tid införda typen, eller ett medvetet val, som syftar på en person. Den krönte bokstaven infördes någon gång i början av Albrekts regering – krönt A och krönt S, som är vanliga och kom att slås mycket länge, den förra till ca 1520, den senare in på 1400-talets mitt,

samt krönt E, som är mycket sällsynt och säkert bara utgavs under mecklenburgaren, förmodligen tidigt. Örtugen med krönt E är i idag inte allmänt förekommande, men de många varianterna tyder på en icke alltför blygsam utmyntning, de många felaktigheterna i inskrifterna på stor brådska.

Hildebrand har i en not framkastat en hypotes: bokstaven E skall vara en förkortning för [H]einricus (av Holsten). Det förefaller mig att vara en osannolik nödlösning – liksom kanske densammes tolkning av bokstaven S, följt av ett litet P, på andra av Albrekts örtugar (se Hemmingssons artikel, s 56).

Kort efter 1365 fick Albrekt dessutom en bättre kontroll över Kalmar genom att de holstenska grevarnas panträtt övergick till

Fig. 7. Gravsten över hertig Erik Albrektsson (död 1397 på Klinteholm, Gotland) i Mariakyrkan, Visby. Foto: Valdemar Falck, Riksantikvarieämbetets Gotlandsundersökningar

kungens far, hertig Albrekt d ä av Mecklenburg. Styresman var Vicke von Vitzen, vars far 1363 mottagit Albrekt d y i Kalmar. En tid innehade den mäktige Bo Jonsson (Grip) staden, varefter kung Albrekt till sist fick den direkta kontrollen. Sedan han besegrats i början av 1389 svor emellertid borgerskapet drottning Margareta sin trohet. Under åtskilliga år, framför allt då fadern och senare han själv förvaldade Kalmar stad och län, hade Albrekt alltså möjlighet att påverka myntningen. Vad innebär detta för ytterligare alternativ vid tolkningen av bokstaven E?

Jag tror, att den fortfarande kan uttydas som en förkortning av namnet Erik – men väl att märka inte helgonkungen, som saknade anknytning till Kalmar och ingalunda var skyddspatron i någon kyrka där. Det fanns en annan Erik i landet från slutet av 1360-talet till 1389 – hertigen med detta namn, son till Albrekt d y av Mecklenburg och dennes drottning Rikardis (död 1377). Erik var född *efter* kungavälet, under senare hälften av 1360-talet.

Det är tydligt varifrån han fått sitt namn. Albrekt hade kunnat väljas bl a med hänvisning till att han på mödernet hörde till folkungaätten; Erik var helt enkelt dottersonson till den hertig Erik Magnusson, som tillsammans med sin bror omkom vid Nyköpings gästabad år 1318. Albrekt var tysk till sin uppfostran och blev aldrig populär, men sonen skulle nu få växa upp i Sverige (vilket han tydligen gjorde) och genom sitt namn erinra om den åtminstone i stormannakretsar populära maktsträvaren och förfadern – och därtill naturligtvis om Sankte Erik, som också hörde till förfäderna genom dynastigrundaren Birger jarls giftermål med den sista prinsessan av erikska ätten.

Det finns mycket få eller snarare nästan inga underrättelser om Albrekts dynastiska politik och vilka hyllningar och ceremonier som ägde rum under hans regering (frånsett olika kapitulationer inför stormännen av såväl ekonomisk som politisk art) – vi vet visserligen, att han "valdes" vid Mora sten i februari 1364 efter hyllningen i Stockholm föregående höst, men inte om han någonsin kröntes. Det är fullt sannolikt, att Albrekt låtit välja sin son till tronföljare ("utvald ko-

nung"); det hade blivit praxis under företrädarna. Som vi sett lät Magnus Eriksson hylla sonen Erik år 1344, Birger Magnusson gjorde likadant med sin son Magnus år 1304, när denne var 4 år, och Magnus Ladulås fick i sin tur sonen Birger vald till "konung" (dvs kronprins) när denne var lika späd (år 1284). Mot slutet av Albrekts regering var Erik en tid regent (1388), under det att fadern uppbådade trupper i Tyskland mot den blivande unionsdrottningen Margareta. Far och son besegrades sedan i början av år 1389 invid Falköping och fördes bort till en fångenskap i Danmark, som varade i mer än sex år. Det förefaller mig åtminstone möjligt, att tronföljarens krönte initial dessförinnan sattes på Kalmarmynten (1370- eller 80-talen) som en erinran om såväl tronföljden som den illustra härstamningen.

Erik framträdde mot slutet av sitt liv som tronpretendent. Han hade 1396 gift sig med Sofia av Pommern-Wolgast och begav sig kort därefter till Gotland för att bevaka sina intressen i Sverige. Vid denna tid kallade han sig vanligen konung och även andra gav honom titeln. Sverige var inte ett arvrike och han borde därför rimligen ha ett tidigare kungaval att stöda sig på. Han avled emellertid redan den 26 juli 1397 på Klinteholm och begrovs i Mariakyrkan (nu domkyrkan) i Visby, där hans gravsten bevaras (se fig 7). Han hade då fått uppleva en stor besvikelse: Margareta hade 1396 genomdrivit, att hennes unge systerson Erik av Pommern valts till konung jämväl av Sverige och Norge och den 17 juni 1397, en dryg månad före den unge tronpretendentens död på Gotland, hade pommern – som också hade en härstamning från folkungarna – i Kalmar kröntes till kung över alla de tre nordiska rikena.

Lars O Lagerqvist

Kungl Myntkabinettet, Statens museum för mynt-, medalj- och penninghistoria

Narvavägen 13-17, 2 tr
Stockholm

(Buss nr 42, 44 och 69
till Historiska museerna,
tunnelbana till Karlaplan)

Utställningar: Svenska mynt
från 1000-talet till nutid,
Mynt från forna svenska
besittningar, Världens mynt
under 25 århundraden,
Sveriges medaljhistoria och
Medaljens konsthistoria

Specialmonter:

**Primitiva betalnings-
medel**

Museet:

Måndag - fredag 11 - 16
Lördag och söndag 12 - 17

Aluminium

De första reguljära aluminiummynten präglades för Brittiska Ostafrika och Brittiska Västafrika. För Brittiska Ostafrika gjordes ett provmynt på 1 cent 1906. Ordinarie 1 cent kom 1907 och 1908 då också 1/2 cent utsläpptes. Brittiska Västafrika välsignades med 1/10 penny av aluminium 1907 och 1908.

ANTON GUILLEMARDS MEDALJ ÖVER GUSTAF MAURITZ ARMFELT 1800

Av Tuukka Talvio

Två medaljer har slagits över Gustaf Mauritz Armfelt (1757–1814), den "lysande Armfelt", som började sin bana som Gustav III:s gunstling och dog som Alexander I:s förtroene.

Den första av medaljerna avbildas här som fig 1. På medaljens åtsida ser vi en bröstbild av klassisk enkelhet, signerad A. GUILLEMARD. Inskriften GVSTAV(us) MAVRIT(ius) ARMFELT SVEC(us) AET(at)is ANN(is) IN XLIIII ger medaljen en datering till Armfelts 44:e levnadsår, dvs mellan mars 1800 och mars 1801.

Frånsidan visar tre sammanflätade kransar, en av gräs, en av lager och en av ek; genom två av kransarna löper en olivkvist. Kransarna motsvarar de gamla romarnas *corona obsidionalis*, *corona triumphalis* och *corona civica*. Över dem läses ett latinskt citat: INTAMINATIS FVLGET HONORIBVS – jfr Horatius *virtus intaminatis fulget honoribus*, "dygden lyser med obefläckad ära". I mindre skrift läser vi i avskärningen Armfelts födelsedatum NAT(us) CAL(endis) APRIL(is) MDCCLVII. *Calendae* var hos romarna månadens första dag; CAL APR blir sålunda den 1 april, men Gustaf Mauritz Armfelt var enligt födelseförsamlingens kyrkobok född den 31 mars. (För övrigt hette han ursprungligen en-

dast Gustaf. Till detta fogade han själv namnet Mauritz – enligt uppgift av beundran för fältmarskalken Moritz av Sachsen.) Medaljen har en diameter av 47 mm och den finns i silver och brons. Finlands Nationalmuseum i Helsingfors äger också ett exemplar av tenn.

Bror Emil Hildebrand säger att medaljen präglades år 1800 till Armfelts 44:e födelsedag och att dess frånsida syftar på hans rehabilitering, som ägde rum i slutet av år 1799. Denna tolkning av frånsidans symbolik är självfallet riktig. Antagandet att det är fråga om något slags födelsedagspresent torde däremot endast vara baserat på det faktum, att Armfelts födelsedag är nämnt på medaljen. Det är kanske bäst att glömma denna tolkning, som Hildebrands efterföljare troget har upprepat: medaljer brukar ju inte präglas, när någon fyller 44 år, och i Armfelts fall inföll denna födelsedag för övrigt år 1801 och inte år 1800. Om ett porträtt dateras med hänvisning till en persons ålder, är det naturligt, att födelsedatum nämnes.

Hildebrand säger vidare, att medaljen troligen präglades i Hamburg. Mot detta invänder J. B. Iversen helt riktigt, att Anton Guillemard (d 1812) från år 1796 var verksam i Prag. Det var just där, som Armfelt bodde i hertigin-

nans av Kurland palats från december 1799 till våren 1800. Både den stenrika hertiginnan och hennes behagfulla döttrar visade honom mycken vänlighet, och det är lockande att se medaljen som en gåva från deras sida till den vackre landsflykten, som redan planerade giftermål mellan sin son och en av prinsessorna. (Det blev ingenting av, men Armfelt var själv intimt lierad med en annan av dem.) Att Armfelt har låtit prägla medaljen på eget initiativ är naturligtvis också möjligt, men kanske mindre sannolikt, eftersom han inte var nöjd med den form, som rehabiliteringen fick: den innehöll sålunda inte automatiskt rätt för honom att återvända hem till Sverige.

Överraskande nog är medaljen åtminstone i Finland vanligare än man kunde tänka sig. Visserligen ses den numera sällan på auktion, men Finlands Nationalmuseum äger dock inte mindre än 14 exemplar, varav fyra i silver, långt flera än av den senare Armfelt-medaljen. Den andra finska privatmedaljen från samma period, slagen i Stockholm över bröderna Ramsay, som hade stupat år 1808, är också sämre representerad i samlingen. Det finns två möjliga förklaringar för denna disproportion: antingen medförde den fåfänge Armfelt ett större antal medaljer från Prag, eller också begagnades medaljstamparna på nytt – i sådant fall troligen i Sankt Petersburg. Medaljernas tjocklek varierar något, liksom också bronsens färg, men det torde inte vara möjligt att på sådana grunder skilja eventuella senare präglingar från de ursprungliga. Medaljstamparnas öde är också okänt; de ingick inte i den stora donation som greve Carl Alexander Armfelt (d 1925) testamenterade till Finlands Nationalmuseum, men denna donation innehöll tre exemplar av själva medaljen.

Den andra medaljen över Gustaf Mauritz Armfelt präglades år 1920 på initiativ taget många år tidigare av några privatpersoner. Medaljen skulle ha blivit färdig till hundraårsminnet av Armfelts död år 1914, men på grund av första världskriget försenades präglingen. Sedan Numismatiska Föreningen i Finland hade övertagit projektet, utfördes präglingen i Stockholm. Medaljen är ett fint verk av Erik Lindberg. Dess frånsida visar Armfelts grevli-

ga vapen omgivet av en lagerkrans liksom en reminiscens av den äldre medaljen och dess symboler för *honos*. Porträttet på åtsidan återgår på en relief av Johan Tobias Sergel.

Litteratur

- F Silfverstolpe, Supplement och fortsättning till -- Berchs år 1773 utgifne beskrifning, Norrköping 1812, s 248.
- B E Hildebrand, Minnespenningar öfver enskilda svenska män och kvinnor, Stockholm 1860, s 278.
- J B Iversen, Medalj v cest russkih dejatelej, Sankt Petersburg 1877, 2 uppl 1880, s 10.
- L Forrer, Biographical dictionary of medallists, vol. II, London 1904, s 343.
- M Hallberg, Minnespenningar, Helsingfors 1906, s 86.
- B E Hyckert, Minnespenningar öfver enskilda svenska män och kvinnor, Numismatiska Meddelanden XVII:2, Stockholm 1915, s 36.
- H J Boström, Suomen muistorahat I, Helsingfors 1932, s 72.
- Medaljen nämns inte i C von Bonsdorffs Armfeltbiografi, Helsingfors 1930-34.

- Kassa-. Dokumentskåp
- Förvaringsskåp
- Säkerhetsskåp
- Värdeskåp
- Branddörrar
- Instrumentpaneler

**SVENSKA
KASSASKÅPFABRIKEN AB**

Godsadress Elektravägen 5 Hägersten
Box 420 27 126 12 Stockholm 42
Telefon 08/19 71 00 - 01 - 02

"PLATAR"

Av TORGNÝ LINDGREN

I min artikel *Svenska bankosedlar i Svenska Pommern* i MYNTKON-TAKT 1979 nr 2 nämnde jag, att kungl maj:t i december 1806 gick med på att på nedannämnda sätt transporterade, dvs endosserade, svenska bankosedlar fr o m 1807 års ingång skulle vara lagligt betalningsmedel vid alla inbetalningar till allmänna kassor i Svenska Pommern:

på sedlar lydande å skillingar skulle generalkrigskommissarien friherre Achates Carl von Platens namnteckning i facsimil anbringas medelst en stämpel;

på sedlar å riksdaler skulle Platen skriva sitt namn för hand;

sedlar å högre valörer, "ifrá Tio Riksdaler börjande", skulle förses med följande transport:

Transporteras på

Fält-Cassan

A.C.v.Platen

Transporteras ifrá

Fält-Cassan

A. Söderholm

Nyligen fick jag syn på ett omnämnande av dessa sedlar i Johan af Wingårds *Minnen af händelser och förhållanden under en lång lifstid*, 3:e häftet, Upsala 1846. Wingård tjänstgjorde i Pommern under alla tre krigsåren. Han började författa sina memoarer först i 70-årsåldern och skrev huvudsakligen ur minnet. Tillförlitligheten hos uppgifterna i hans *Minnen* är därför inte alltid helt säker.

När svenskarna på sommaren 1807 började evakuera Stralsund, var borgarna i staden "glada att blifva af med sina *Platar*", skriver Wingård s 161. Han gör sig skyldig till ett minnesfel, när han därefter säger, att dessa *Platar* var "ett i sednare åren inom Pomern gängse tvångsmynt, bestående af enkla tvåriksdaler bankosedlar, endosserade på baksidan i tryckt namnstämpel allt efter som de utlemnades, af C.A. von Platen". Uttrycket "i sednare åren" är oriktigt, eftersom endosseringen började först med 1807 års ingång. På sedlarna å riksdaler skulle Platen, som vi nyss såg, skriva sitt namn för hand. Vi kan tillägga, att tvåriksdalersedlar tryckta å enkla blad infördes först 1812 (Torgny Lindgren, *Riksbankens sedelhistoria 1668-*

1968, Sthlm 1968, s 98 ff). När Wingård säger, att de endosserade sedlarna var tvåriksdalersedlar, glömmmer han uppenbarligen skillingssedlarna.

Wingårds betjänt Andersson lyckades sko sig på Stralsundsbornas åstundan att bli av med de svenska bankosedlarna. Andersson hade placerat en del av sina sparmedel i guldmynt, som han hade sytt in i sina kläder. När svenskarne började evakueringen av Stralsund, lät Andersson borgare i staden köpa av dessa guldmynt mot betalning i svenska bankosedlar. Alla hökare, krögare och torggummor, som de svenska soldaterna hade varit kunder hos, betalade efter hand hur mycket som helst i svenska bankosedlar för ett guldmynt: de var övertygade om att det nu var deras sista chans att kunna byta ut dessa sedlar mot ett realvärde, eftersom de erövrande fransmännen näppeligen kunde tänkas ta emot sådana sedlar. Till slut brydde sig Andersson inte om enstaka sedlar utan tog emot "bundtar efter ögonmått", som han stoppade ner i en påse: antalet sedlar "var tids nog att få räknadt, när de voro i säkerhet". Andersson lyckades klara sin digra sedelpåse hem till Sverige och var därigenom "blifven kapitalist - ty påsen, som kunde rymma flera tusende riksdaler, bar derom vittne -", säger Wingård. Hemma i Sverige hade sedlarna sitt fulla värde, och Anderssons förtjänst låg sålunda i att han fick ut ett mångdubbelt högre pris för sina guldmynt genom att sälja dem i Stralsund, där de svenska bankosedlarna höll på att förlora allt värde.

Historien om Anderssons växlingstransaktioner kan vara sann, men uppgiften att han fick ihop "flera tusende riksdaler" får stå för Wingårds räkning. Intressant är att Wingård kallar de endosserade sedlarna för *Platar*: det är samma namngivning, som vi känner från *Palmstruchare* och *Fahnehilmare*.

**GYNNA
MYNTKONTAKTS
ANNONSÖRER**

MOSES MARCUS – EN FÖGA KÄND MEDALJGRAVÖR

Av LARS O LAGERQVIST

På följande sidor presenteras en gravör vars fåtaliga bevarade arbeten knappast alls uppmärksammats och vars liv och verksamhet under 1700-talets slut och 1800-talets början är föga kända. Utgångspunkten är en unik, ensidig medalj.

Hösten 1974 förvärvade Kungl. Myntkabinettet genom köp på B Ahlström Mynthandel AB:s auktion nr 6 (nr 859; ej avbildad där) en opublicerad medalj, härrörande ur Dr Otto Smiths samlingar. Dr Smith (1864–1935) var son till den berömda "Brännvins-Smith'en", affärsman och politiker. Han var en framstående kännare av böcker, konst, mynt och medaljer; som donator var han betydande och gynnade bl a Kungl Biblioteket och Kungl Myntkabinettet (hans gåva av grekiska mynt till sistnämnda institution är publicerad av TG Appelgren; se härom inledningen till Ahlströms katalog. Smith hade i sin tur köpt denna medalj – och många andra – på Bukowskis auktion i Stockholm våren 1910, då ryttmästaren greve A Ehrensvärds stora medaljsamling gick under klubban. Även denna hade katalogiserats av TG Appelgren, men denne var missnöjd över att auktionkatalogen var för knapphändig och innehöll en del onöjaktiga uppgifter.

Medaljen i fråga är ensidig ("brakteatpräglad"), mäter 56 mm i diameter och är av förgylld koppar. Den visar Gustav III:s byst, höger sida, med i nacken ombundet hår; medsols längs kanten läser vi omskriften GUSTAVUS III • D • G • REX SVECIAE. På bystens avskärning återfinns signaturen M M (fig 1).

Denna medalj är varken upptagen i Bror Emil Hildebrands stora verk (1875) eller i Bror Edvard Hyckerts supplement (1892) och inett annat exemplar än det här avbildade synes vara känt. Innan vi ägnar porträttet en smula uppmärksamhet kan det vara anledning att söka identifiera signaturen och därigenom eventuellt få en datering av medaljen. Inga av de konstnärer

Fig 1. Troligen unik, ensidig medalj över Gustav III, signerad M(oses) M(arcus). 56 mm diameter, förgylld koppar. Kungl Myntkabinettet. Foto (liksom fig 3 och 4a): Nils Lagergren, ATA.

vars initialer är upptagna i Leonard Forrers stora biografiska lexikon över mynt- och medaljgravörer (1902–30) är tänkbara. Däremot omnämnes på några rader i Svenskt Konstnärslexikon (del IV, 1961) en viss Moses Marcus, som av flera skäl är den enda möjliga upphovsmannen till medaljen.

Vi får här veta följande: Marcus var född den 14 februari 1762 samt avled den 11 december 1838, alltså mer än 74 år gammal. Hans yrken uppges som hovsinnare – dvs han lagade porcelain o dyl – och gravör. Man kan också finna, att han deltagit i Konstakademiens utställningar 1816 och 1818, bägge gångerna med en medalj (mera härom nedan), samt att han varit part i en process, som 1822 avsatte en mot honom riktad, antisemitisk broschyr.

Dessa uppgifter kan kompletteras. Marcus hörde till de judar, som genom Gustav III:s toleranspolitik fått tillstånd att bosätta sig i Sveri-

ge, med början under år 1774. Genom Hugo Valentins arbete om judarnas historia i Sverige (1924) kan vi på s 200 inhämta, att han kom till vårt land år 1788, närmast från Hamburg, och att han bosatte sig i Stockholm, där han också ingick äktenskap; hans hustru avled före honom. Han tillhörde icke samma judiska släkt som den sedermera så kända bokförläggar- och läkarfamiljen, som ännu kvarlever i Sverige.

Vid sin bortgång efterlämnade Marcus två döttrar: Beata, gift med handlanden Hirsch Aronsson, och Johanna, änka efter strumpfabrikören Jacob Kahn, allt enligt bouppteckningen den 22 februari 1839 (Stockholms stadsarkiv), i vilken f ö felaktigt uppges, att han var 76 år gammal. Här kan vi också inhämta, att han under senare år levde i små omständigheter – av silver ägde han endast "1 utländskt Fickuhr, 1 Thesked", till ett värde av 7 rdr banco. Hela bouppteckningen slutar, sedan begravningskostnader m m avdragits, med underskott. Inventarierna, vari ingick "Diverse Sinkare Verktyg" à 2 rdr banco, värderades till 36 rdr 44 skilling banco, skulderna till 68 rdr 35 skillingar 1 runestycke banco, här ibland hyra till slaktareäldermanen Frodell.

Avsaknaden av verktyg för gravering tyder på, att Marcus bedrivit denna verksamhet utom hemmet, förmodligen vid någon av de fabriker som sedan 1700-talets senare del fanns i Stockholm och där man bl a framställde knappar, polletter och smärre medaljer; kanske han varit anställd hos kapten mechanicus Charles Apelquist eller dennes efterföljare. Apelquist, vars levnad och verk i korthet skildrats av Gerturd Bergman (1952), vore värd ett närmare studium ur numismatisk synpunkt. Det var han, som slog falska ryska guldimperialer åt Gustav III, tryckte falska fahnehelmare åt greve Munck – han var dock ovetande om att denne saknade officiellt uppdrag – och präglade små medaljer åt Carl Enhörning samt polletter åt Nissafors i Småland. Apelquist sålde sin verkstad 1818 och hans efterföljare gick inom kort i konkurs, men det fanns andra som arbetade inom samma bransch. Han skall ha tillverkat ca 600 stamper.

Vad beträffar Marcus' titel som hovsinnare – använd även i

bouppteckningen – tycks den vara självtagen. Någon längre tid kan han inte ha varit sysselsatt med att laga hovets trasiga porslin, eftersom han saknas i förteckningen över det ordinarie tjänstefolket på slottet i Stockholm (vänlig upplysning från Slottsarkivet).

Som vi sett ovan, är det klart bestrykt att Marcus tillverkat minst två medaljer. Den första visades på Konstakademiens utställning år 1816. I den tryckta katalogen läses under rubriken "Arbeten af Kongl. Academiens nuvarande elever" följande: "Nr 95. Hr Moses Marcus: En graverad Medaille." År 1818 deltog han åter i Konstakademiens utställning; i denna katalog är uppgifterna något utförligare. Under avdelningen "Academiens f d och nuvarande elever" läses:

"Moses Marcus:

123. En Medaille graverad i Stål, föreställande Hans Maj:it Konung:en.

124. Samma arbete, pousseradt i Vax.

125. Diverse vapen, graverade i Stål."

Intressant är, att Marcus vid mer än 50 års ålder framträder som elev vid Konstakademien. Om han, som författaren antagit, arbetade vid någon metallverkstad i Stockholm, är det väl möjligt att han velat förkovra sina kunskaper i konsten att poussera i vax och gravera i stål, i vilka ämnen man kunde få undervisning vid akademien. Den medalj som inspirerat till denna uppsats behöver emellertid ingalunda vara densamma som ställdes ut 1816 och kan *icke* vara identisk med den som tillkom 1818. Sistnämnda utställning ägde rum *efter* Karl XIII:s död, som inträffade i början av året, och formuleringen i katalogen tyder därför på, att medaljen föreställer Karl XIV Johan. Det fanns all anledning att hedra den nya dynastiens grundare. Finns det en sådan medalj? Ja, men tyvärr är dess förvaringsplats okänd. B E Hyckert tar med den i sin förteckning 1892 (s. 52–53) och uppger, att den är signerad M. MARCUS. Den skall ha sålts på en auktion i Stockholm 1878, men köpare är okänd för mig – kanske någon läsare av MYNT-KONTAKT har sett den?

För att nu återvända till medaljen över Gustav III vågar man, som sagt, inte med säkerhet identifiera dem med "En graverad Medaille"

Fig. 2. Gipsmedaljong med Gustav III:s porträtt, förlaga för många medaljer. Av Johan Tobias Sergel, signerad 1779. Nationalmuseum. Foto: SPA

från 1816, även om det är en möjlighet. Den kan ju också ha varit Marcus' inträdesprov vid akademien, eller rentav ha tillkommit ännu tidigare. Att en judisk invandrade valt att avbilda den monark, som mer än andra gynnat hans förföljda stamfränder, är ingalunda förvånande. Det finns ett argument som talar för att den graverats före 1810/11; den nye tronföljaren, Karl Johan, såg med misstänksamhet på den avsatta dynasien och dess förmodade anhängare i Sverige, något som väl knappast var obekant ens i slottets baktrappor, där "hovsinkaren" ibland rörde sig.

Återstår att betrakta själva medaljen. Bokstäverna i omskriften tycks inte vara punsade med skarpstämplarna, utan handgraverade. Texten är den vanliga, som vi återfinner på flertalet av medaljerna över denne konung. Antydning till dubbelhaka och de runda kinderna visar, att Marcus utgått från något porträtt över kungen från dennes senare år, då han blivit något korpulent. Eftersom det är helt uteslutet att kungen suttit modell, måste vi fråga oss vilken förlaga gravören haft. Vid denna tid och långt in på 1800-talet arbetade de flesta medaljgravörer ganska osjälvständigt – detta gäller såväl porträtten som

frånsidornas symbolik. Endast de främsta – en Hedlinger, en Ljungberger – tilläts komma med egna skisser och förslag. Individuell skicklighet eller tafatthet, noggrannhet eller slarv, kan ändock iakttagas. Som Efraim Lundmark (1921) klarlagt, spelade Johan Tobias Sergels till minst ett 40-tal uppgående gipsmedaljonger med profilporträtt av såväl kungliga som enskilda, tillkomna från 1760-talets slut till 1811, en mycket stor roll som förlagor till medaljporträtt. Sergel var mycket uppskattad av Gustav III och det medaljongporträtt han utförde av kungen, måste enligt dennes egen önskan sedermera användas som förlaga till alla officiella medaljer – även av Ljungberger (som avled redan 1787). Här avbildas som jämförelse dels Sergels medaljong (fig 2), dels några medaljporträtt från Gustavs senare år (fig 3 a-f). Det bör påpekas att det exemplar av medaljongen som här illustreras, förvärvat av Nationalmuseum *efter* 1921. Lundmark vågade endast anta, att den utförts före 1785. Lyckligtvis kan vi här genom Sergels påskrift inhämta, att den tillkom redan 1779.

Den mest framstående av dem som vid denna tid fick gravera kungens porträtt var utan tvekan

a

b

c

d

e

f

Fig. 3. Medaljporträtt över Gustav III. a. av Gustaf Ljungberger 1785, Hild. 54. b. av C. Enhörning 1788, Hild. 18. c. av C. Enhörning 1789/90, Hild. 74. d. av C. G. Fehrman 1789, Hild. 100. e. av C. G. Fehrman 1792, Hild. 93. f. av J. G. Wikman efter 1790, Hild 128. Kungl Myntkabinettet

Gustaf Ljungberger (1733–87), kungl medaljör och myntgravör från 1780. Hans säkra och eleganta profil från 1785 (fig 3a) har behållit sin självständighet jämfört med förebilden. Mycket osäkrare var den flitige Carl Enhörning (1745–1821), som hela sitt liv var utan offentlig anställning. Hans arbeten är ganska ojämna, väl beroende på att han för brödfödans skull ofta slarvade ifrån sig. Här visas dels hans porträtt av kungen från 1788 (fig 3b), ingående i den s k Enhörnings regentlängd, som kunde köpas i boklåda i Stockholm för 24 skillingar per medalj "i Bergfint silfver" (kanske slagen hos Apelquist), dels ett annat han graverade på beställning (fig 3c) och som slogs vid Kungl Myntet. Det sista är utan tvekan det bästa, låt vara att skillnaden i storlek gör jämförelsen en smula orättvis.

Beroendet av Sergels medaljong

är även klart framträdande hos Carl Gustaf Fehrman (1746–98), som efter en lång verksamhet som medaljgravör äntligen fick efterträda Ljungberger vid Myntet; han var emellertid överhopad av arbete och blev kritiserad av samtiden, särskilt under senare år. Företrädarens och faderns, Daniel Fehrman, talang besatt han inte, men kunde ibland prestera ganska goda porträtt. Vanligen är hans huvuden för små, låt vara att detta är ett tidsdrag. Här visas två åtsidor, den ena från 1789 (fig 3d) och i sin ganska lyckade utformning dock mycket beroende av förebilden, den andra till hans medalj över kungens död 1792 (fig 3e), en misslyckad blandning av apoteos och realism (de bulliga kinderna!). Till sist skall vi betrakta ett ensidigt medaljporträtt av Johan Gabriel Wikman (1753–1821), ättling av en dynasti av gravörer och

från 1791 medaljör vid Rikets ständers bank. Det dateras av Lundmark till omkring 1790, men kan enligt min mening vara något senare (fig 3f). Det är ganska självständigt i uppfattningen: kungens tilltagande korpulens är försiktigt antydd – ett drag av realism – men minen lugnare än hos de andra konstnärerna.

Inga av dessa porträtt synes mig ha direkt kopierats av Marcus. Detta förenar vissa drag från Fehrman och Wikman; kungen verkar dock äldre och särskilt kindpartiet är mera betonat utan att vara så "bulligt" som på vissa av den förstnämndes profilbilder.

Ännu svårare är det att få fram några uppgifter om Marcus' senare år. Processen i början av 1820-talet och den därav föranledda, obehagliga broschyr som nämnts ovan, ger inga upplysningar som hjälper oss

Fig. 4. a-d. Spelpenningar (förstorade) med 25 mm diameter, graverade av Moses Marcus, sannolikt på 1820- eller 30-talen, och med tyska förebilder. Troligen är de slagna hos en knappfabrikant eller metallverkstad i Stockholm. Foto: L-I Jönsson. Numismatiska Litteratursällskapet i Göteborg (b-d) och ATA (a). Observera att c är en tecknad rekonstruktion av G Holst; något exemplar är numera icke känt. a. tillhör Kungl Myntkabinetet

att tidfästa de fyra andra arbeten han signerat. Det rör sig om spelpenningar med 25 mm diameter, alla mycket sällsynta, vilket tyder på en liten upplaga (fig 4a-d).

De förtecknas för första gången av T G Appelgren i dennes ovan nämnda katalog över Ehrensvärds samling (1910) som nr 1932-35 och har alla beteckningen RR. Därefter tas de upp av Ernst Nathorst-Böös i förteckningen över Allmänna spelpenningar (1954) som nr 33-36 och 36a samt slutligen av Gunnar Holst i dennes Spelpenningar avsedda för kortspel (1977) som nr 180-183. De är alla präglade för kortspelet whist och graverade efter tyska förlagor (fig 5), som redovisas av de två sistnämnda författarna. Ingen har dock identifierat gravören, ehuru Holst drar den i och för sig riktiga slutsatsen, att den på två av spelpenningarna förekommande signaturen M respektive MARCUS bör ha använts av samme man som utförde den ovan nämnda, numera försvunna medaljen med Karl XIV Johans bild. Av de fyra motiven - varav ett finns i dels signerad

(MARCUS), dels osignerad version - som alla bygger på Aisopos' rävfablar, förvärvades ett år 1910 av okänd person (Ehrensvärd nr 1932, Nathorst-Böös nr 35, Holst nr 182, avbildad som rekonstruerad ritning av den sistnämnde) och har inte kunnat återfinnas.

Man kan fråga sig, var dessa spelpenningar tillverkades; det skedde knappast på Kungl Myntet. Inte heller har Marcus haft någon präglingsmaskin eller några verktyg. Troligen har han graverat på beställning av någon av de ovan nämnda verkstäderna i Stockholm, av vilka några också stod för smärre medaljer, polletter och spelpenningar. Det är väl inte heller helt uteslutet, att fabrikanten av de tyska förlagorna, firma G B Loos i Berlin, låtit slå en svensk version och beställt stamparna av Marcus, men det förefaller som en krånglig omväg. Präglingen verkar emellertid mindre skarp än förlagans och randen ojämnare. Det bör kanske tilläggas, att de tyska spelpenningarna finns upptagna i Loos' katalog från 1842, men att de måste vara

betydligt äldre, eftersom Marcus då hade varit död i flera år. De hörde givetvis till företagets standardprodukter. Berlinfirman hade varit i verksamhet sedan början av seklet - troligast är väl, att någon välbeställd svensk köpt eller fått spelpenningar från Berlin och sedan beställt versionen med svensk inskrift hos Marcus eller dennes arbetsgivare i Stockholm. Man får förmoda, att han utförde stamparna mot slutet av sitt liv.

Källor:

Stockholms stadsarkiv, bouppteckningar 1839.
Slottsarkivet, Stockholm.
SPA, Statens Konstmuseer, Stockholm.

Litteratur:

T.G. Appelgren: Förteckning öfver ryttmästaren grefve A. Ehrensvärds samling minnespenningar och praktmynt ... försäljes ... på offentlig auktion i Aktiebolaget H. Bukowskis Konsthands

lokal ... Helsingborg-Stockholm 1910, nr 1135 (ej avbildad).
Den bortskänkte juden. Rättgångshandlingar rörande vaktmästaren J.P. Liljeströms klagan öfver de af tillförordnade Herr Öfver-Ståthållaren, samt Stockholms Drätsel-Commission och tre fjärdedelar af Borgmästaren Hallqvists Rådhus-Rätts-Division, vidtagne åtgärder, hvarigenom fångne Juden *Moses Marcus*, tvärtemot Kongl. Maj:ts Nådiga Dom, på fri fot kommit. 1-2. Stockholm 1822.

Coins and Medals of the World, Medals concerning Swedish History. Auktion 6. B. Ahlströms Mynthandel AB, Stockholm 1974, nr 859. Se även inledningen (av L.O. Lagerqvist om O. Smith.)

L. *Forrer*: Biographical dictionary of medallists ... 1-8. London 1902-30.

Förteckning på Kongl. Academiens för De Fria Konsternas Exposition År 1816. Utgifven af O.S. Tempelman ... Stockholm 1816.

Förteckning ... Exposition År 1818. På Kongl. Academiens befallning utgifven af J.W. Gerss ... Stockholm 1818.

B.E. *Hildebrand*: Sveriges och svenska konungahusets minnespenningar ... II. Stockholm 1875 (Gustav III).

G. *Holst*: Spelpenningar avsedda för kortspel. *Numismatiska Litteratursällskapet i Göteborg*.

Göteborg 1977. (Särskilt s. 26-27 och 99-202.)

B.E. *Hyckert*: Tillägg till Sveriges och svenska konungahusets minnespenningar ... *Numismatiska Meddelanden XIII*. Stockholm 1892. (se s 52-53)

G.B. *Loos*: Verzeichniss ... *Denk- und Gelegenheitsmünzen etc.* Berlin 1842.

E. *Lundmark*: Sergel och den svenska medaljkonsten. *Konsthistoriska Sällskapets publikation 1921*. Stockholm 1922.

E. *Nathorst-Böös*: Allmänna spelpenningar. *Nordisk Numismatisk Årsskrift 1954*, Helsingfors 1956. (Nr 33-36a).

N.L. *Rasmussen*: Artiklarna C. Enhörning, C.G. Fehrman, G. Ljungberger, J.G. Wikman. *Svenskt Konstnärslexikon*. 1-5. Malmö 1952-67.

Svenskt Konstnärslexikon: Moses Marcus. IV, Malmö 1961, s 83 (osignerad artikel, för vilken förlagsred. svarat).

H. *Valentin*: Judarnas historia i Sverige. Stockholm 1924.

Fig 5. Tysk spelpenning från 1800-talets början, slagen av firma Loos i Berlin. Denna och tre andra var förebilder till dem som avbildas som fig 4. Foto: L-I Jönsson.

FRÅGE-SPALTEN

Om du vill göra en fråga om ett mynt eller något annat föremål i din egen eller någon annans samling eller du vill diskutera någon uppgift i den numismatiska litteraturen, så skriv till MYNTKONTAKTS FRÅGESPALT.

Skicka gärna med ett tydligt foto av föremålet. Avritningar, blyerts-kalkeringar och sådant duger inte.

Men skicka inte in frågor rörande samlarvärdet på dina föremål. Frågor om värdet besvaras inte.

Skriv helst på maskin och bara på en sida av papperet. Underteckna med namn och adress; anonyma brev publiceras inte.

Suomalaiset lukijamme voivat, jos niin haluavat, kirjoittaa kysymyksensä suomeksi. Me käänämme mielellämme kysymykset suomesta ruotsiksi.

Fråga:

När har kommittén mot myntförfalskningar sina sammankomster? Kommer det att annonseras i god tid före sitt kommande sammanträde?

Sven Lindgren, Linköping

Svar: Kommittén har hittills träffats då så ansetts erforderligt. Nya stadgar är under utarbetande. Dessa kommer att publiceras i MYNTKONTAKT, troligen i nästa nummer. Det torde komma att framstå av stadgarna när sammanträden skall hållas. Se vidare om Kommittén mot myntförfalskning på annan plats i detta nummer.

Frank Olrog

TILL FRÅGAN OM HJÄRT- SKÖLDEN PÅ 1870-TALET SVENSKA MYNT

AV GUNNAR SUNDBERG

På de svenska mynt, som upptagit de s k Svea och Göta rikets vapen, har alltsedan Gustav Vasas tid också anbringats den regerande kungaättens vapen. Som regel har dynastivapnet placerats som hjärtsköld i en kvadrerad sköld med de tre kronorna, Sveavapnet, i första och fjärde fälten och Göta lejon, egentligen folkungavapnet, i andra och tredje fälten. Sedan den bernadotteska ättens uppstigande på tronen med Karl XIV Johan 1818 utgöres hjärtskölden av en kluven sköld med i ena fältet vasavapnet och i det andra pontecorvovapnet, bestående av en bro i tre spann, två krenelerade torn, över bron en napoleonsk, åt (heraldiskt) vänster seende örn med åskvigg i klorna samt över örnen karlavagnens stjärnbild (se fig. 1). Anledningen till att vasavapnet kunde tas in i det bernadotteska släktvapnet är den, att tronföljaren Karl Johan adopterades av Karl XIII, som härstammade från den gamla vasaätten.

Från regeln om dynastivapnets anbringande som hjärtsköld i den fyrdelade svea-götaskölden ges vad gäller metallmynt blott det undantag, som utgöres av följande präglingar från 1870-talet: tjugoguld-kronor 1873, 1874, 1875 samt av 1876 de mynt, som har mm S.T., tioguld-kronor 1873 och 1874 samt av 1876 likaledes de mynt, som har mm S.T., slutligen enkronor 1875 och 1876. Man frågar sig, varför här nämnda präglingar inte upptar dynastivapnet.

Ljus över problemet om hjärtskölden på 1870-talets mynt kastar några i Riksarkivet befintliga handlingar, spårade vid en genomgång av koncepten till från Myntverket utgående handlingar.¹ Sedan riksheraldikern, den kände numismatikern August Wilhelm Stiernstedt, fö vid denna tid också ordförande i

Fig. 1. Överst åt- och fränsida av 1876 års guldkrona med mm S.T., därunder åt- och fränsida av samma års guldkrona med mm E.B. Förstoring ca 2:1. Underst hjärtskölden till sistnämnda mynt i förstoring ca 10:1. De avbildade exemplaren i Kungl Myntkabinettet. Foto: Nils Lagergren, ATA

Svenska Numismatiska Föreningen, konstaterat, att någon mittsköld inte finns på de guldmynt, som präglats enligt 1873 års myntordning, ställer han till Kungl. Maj:t en den 11 mars 1874 inkommande skrivelse, där det heter:²

Enär jag, i min egenskap af RiksHeraldiker anser mig pligtig och skyldig att tillse, det ingen afvikelse må ega rum vid bruket af

det sednast utaf Hans Majt. Konung Carl XIV Johan fastställda Riksvapnet, och då i Kungl. Kungörelsen den 23 Januari 1874, angående det nya Myntets prägeg m.m., det finnes stadgadt, att å myntets fränsida skall anbringas Svenska Riksvapnet, hvartill ovillkorligen såsom mittelsköld hör den nuvarande Regentättens vapen, men nämnde hjertvapen finnes å de nya 20 och 10 kronstyckena uteslutet,

så får jag härmed underdånigst fästa uppmärksamhet å denna origtighet, på det att densamma för framtiden må varda rättad och derigenom sålunda blifva bibehållet det ända från Konung Gustafs Is tid iakttagna bruket, att der Svea och Göta vapnen å myntet utsatts, då alltid tillika anbringats den regerande Ättens vapen, äfven då, när de först nämnda två vapnen icke varit i fyrdelad sköld anordnade. Det försporda, föreburna skälet till det ur Riksvapnet nu gjorda uteslutandet af Regentättens vapen, eller, att, å 10 kronstycket, utrymhet icke skulle lämpligen medgifva det sammans insättande, har så mycket mindre någon giltighet, som å Konung Oscar Is 1/16 Rd Specie, hvilken icke är större än 10 kronstycket, Regentättens vapen finnes tydligt derå såsom midtelsköld anbragt.

Ärendet remitterades den 13 mars 1874 i vederbörlig ordning till överdirektören för Mynt- och kontrollverken Joachim Åkerman, som dröjer till den 10 juni, innan han inlämnar sin remiss. Åkerman skriver:

Af ordställningen i Friherre Stiernstedts skrifvelse vill det synas som skulle han anse utelemmandet af midtelskölden med Regenthusets vapen hafva blifvit vid Myntverket gjord i strid mot Kungliga kungörelsen den 23 Januari 1874. Sanna förhållandet är dock att de nya guldmyntens prägel är noggrant öfverensstämmande med den af Eders Kongl. Majestäts redan i juli månad 1873, gillade ritning öfver prägeln till samma mynt, i hvilken ritning ingen midtelsköld finnes tecknad. Om fördenskull något fel skulle vara begånget, synes det mig bestå deri att i kungörelsen om de nya myntens präglar och utseenden benämningen "Svenska Riksvapnet" blifvit begagnad i stället för en omständligare beskrifning såsom exempelvis: Svea och Göta Rikes vapen, men jag är dock öfvertygad att Svenska allmänheten, med undantag möjligen af några få i Heraldikens mysterier hemmastadade personer, lika med mig anser det å nya guldmyntens frånsida anbragta vapnet vara "Svenska Riksvapnet"; såsom det i den Kongl. kungörelsen kallas; och jag styrkes i denna öfvertygelse äfven deraf att på alla Riksbankens sedlar, som ef-

ter år 1830 blifvit utgifne, äfvensom på de helt nya tjänstefrimärkena, som af Postverket utlemnas för att å bref i tjänsteärenden sättas, hvilka alla teckningar jag föreställer mig hafva blifvit af Kongl. Majestät godkända, vapenskölden befinnes tecknad utan någon midtelsköld på alldeles samma sätt som å de nya guldmynten, och anses af enhvar, så vidt jag kunnat inhämta, föreställa Svenska Riksvapnet. Det är väl sant, att på de förra Speciemynten af silfver en midtelsköld finnes anbragt, men figurerna deri äro, åtminstone på de mindre mynten så små och otydliga, att intet menskligt öga kan urskilja hvad de skola föreställa eller betyda.

Som jag vågar vara af den tanken, att prägeln på Rikets mynt bör bibehållas så länge som möjligt oförändrad sådan densamme en gång blifvit af Kongl. Majestät bestämd, och att allt som i prägeln anbringas bör vara tydligt, och för enhvar invånare i Riket begripligt; och som jag icke hyser något hopp, att det för gravören skall blifva möjligt att å en midtelsköld anbringa Regenthusets vapen så att deri förekommande bilder och figurer blifva rediga och begripliga, och samma midtelsköld, huru liten den än må sättas, kommer att i den ena af huvudsköldens afdelningar till betydlig del bortskymma den ena af de urgamla Svenska trekronorna, som efter mitt förmenande utgöra det egentliga kännetecknet på ett Svenskt mynt, vågar jag i underdånighet anhålla, att Eders Kongl. Majestät måtte i nåder tillåta Myntverket att för kommande utmyntningar af guld begagna de myntpunsar oförändrade, som i enlighet med af Eders Kongl. Majestät fastställd ritning blifvit sistförflutna år förfärdigade.

Skulle deremot Eders Kongl. Majestät i nåder finna för godt att med afseende på hvad Riksheraldikern anfört, förordna att en midtelsköld med nuvarande Regenthusets vapen skall i Riksvapnet å guldmyntens frånsida anbringas, hvaraf också blifve en nödvändig följd, att en likadan midtelsköld anbringas i Riksvapnet å 2- och 1-kronestyckena af silfver, anser jag mig böra i underdånighet föreslå ett par andra små förändringar af prägeln, nemligen att å framsidan af alla kronemynten orden Sveriges o. Norges förändras till Sveriges och

Norges, hvarigenom omskriften i någon mån blifve tydligare än genom den annars ganska vanliga förkortningen af ordet *och*; samt att å guldmyntens frånsida (sic!), Myntverkets märke och myntmästarens namnstämpel må flyttas ned och närmare årtalet hvaremot en rosett eller annan betydelslös numismatisk prydnad torde få inpassas i deras nuvarande platser för att icke lemna nog stora fält öppna för guld- tjuftvars skrapstål.

Vad beträffar anledningen till att midtelskölden inte upptagits på de nya guldmynten, ger Stiernstedts inlaga vid handen, att något förbi-seende knappast förelegat. I varje fall har man svårt att tilltro den rutinerade Lea Ahlborn, mynt- och medaljgravör ända sedan 1855, ett misstag av den art, det här skulle ha varit fråga om. Då förefaller det rimligare att räkna med att dynastivapnet inte medtagits på grund av överdirektör Åkermans inställning: han hänvisar ju i sitt remissvar till både bristande tydlighet och förekomsten av riksvapen utan regentättsvapen på såväl riksbankens sedlar som tjänstefrimärken. Och onekligen har Åkerman rätt i sitt påstående, att i Kungl. kungörelsen av den 23 januari 1874 intet säges om någon midtelsköld, fastän föreskrifterna om de nya myntens utseende för övrigt är detaljerade.³ (I fråga om Åkermans förslag om ändring av O. till OCH, myntorts- och myntmästarmärkenas placering etc – se nedan!)

Emellertid följde Kungl. Maj: vad beträffar midtelskölden Åkermans förslag och beslöt den 12 juni 1874 i till Åkerman ställd skrifvelse sålunda:

Efter inhemtande af Edert den 10 innevarande månad afgifna underdåniga utlåtande i anledning af en utaf Riksheraldikern Friherre A.W. Stiernstedt i underdånighet gjord framställning derom, att å de nya guldmynten om 20 och 10 kronor den regerande Konungaättens vapen måtte framdeles såsom midtelsköld i Riksvapnet anbringas, har Kongl. Majt. vid föredragning af detta ärende funnit den af Riksheraldikern gjorda framställningen för närvarande icke till någon åtgärd föranleda, utan att frågan om nyssberörda förändring i prägeln å mynten må få bero på ny anmälan

af Eder vid den tid då nya punsar till mynten kunna behöfva förfärdigas.

Stiernstedt låter sig dock ej nöja med detta Kungl. Maj:ts besked. Han återkommer med en ny till konungen riktad framställning, nu utgående från enkronorna av 1875 – denna nominalns första präglingsår. Stiernstedts skrivelse inkommer till finansdepartementet den 28 december 1875.

Sedan, med anledning af min den 11 mars 1874 i underdanighet gjorda framställning derom, att, i öfverensstämmelse med Kungl. Kungörelsen den 23 nästförutgångne Januari, angående det nya myntets prägel m. m., å detta myntsfrånsida måtte anbringas det sednast af Konung Oscar I fastställda Svenska Riksvapnet, hvartill ovillkorligen, såsom midtelsköld hör den regerande Konungaättens vapen, Eders Kungl. Majt. under den 12 derpåföljande Juni täckts i Nåder förklara "att frågan om nyss berörda förändring i prägel å mynten må få bero på ny anmälan af Öfverdirektören för Mynt och Kontrollverken vid den tid, då nya punsar till mynten kunna behöfva förfärdigas", så har, icke blott å det under detta år slagna guldmynnet, utan äfven å de likaledes i år slagna nya *enkronestyckena* vartill ovillkorligen *nya punsar* måste hafva blifvit förfärdigade, det Svenska Riksvapnet befunnits vara i samma förut anmärkta ofullständiga skick, med Konungaättens vapen såsom midtelsköld derur uteslutet; hvarå jag, min embetspligt likmätigt, härmed vågar underdanigst fästa Eders Kungl. Maj:ts Nådiga uppmärksamhet.

Ärendet remitterades också denna gång till Åkerman. Dennes utlåtande är daterat den 29 mars 1876 och synes vara den sista ämbetskrivelsen av Åkermans hand; han avled nämligen den 3 april s.å. Åkerman skriver:

Sedan Eders Kongl. Majestät den 12 Juni 1874 i nåder förklarar, att frågan om anbringande af midtelsköld i vapnet på de nya Svenska myntens frånsida icke skulle till någon åtgärd föranleda förrän nya punsar till mynten kunna behöfva förfärdigas, föreställde jag mig att

hela frågan skulle gälla Rikets egentliga mynt eller guldmynnet, och att det icke vore skäl att å de billonerade skiljemyntens frånsida anbringa annorlunda beskaffad vapensköld än som funnes på de egentliga mynten, och att den ritning till en- och tvåkronestyckena, som af Eders Kongl. Majt. redan i Juli månad 1873 blifvit i nåder gillad, borde ovillkorligen lända till efterrättelse intill dess att nya punsar för guldmynnet kunde behöfva förfärdigas, hvilket hittills alldes icke varit behöfligt; och jag styrktes i detta antagande af det väl kända förhållandet, att hvarken å de senaste Charta sigillate stämplarne eller å Riksbankens så väl Riksmynst- som Krone-sedlar minsta tecken af någon midtelsköld förefinnes i det vapen, som enhvar torde anse föreställa riksvapnet, ehuru storleken af dessa vapen kunde medgifva en långt större tydlighet åt midtelsköldens figurer än det är möjligt att gifva på det största af de nya skiljemyntens af silfver eller två-kronestyckena.

Om Eders Kongl. Majestät skulle i nåder finna för godt att anbefalla anbringande af en midtelsköld med Regenthusets vapen å två-kronestyckena, som snart nog torde böra preglas, så kan en sådan å de för öfrigt färdiga men ännu icke härda punsarna anbringas, ehuru figurerna i den samma i anseende till utrymmet icke kunna göras tydligare än på de gamla silvermynten af två riksdaler riksmynst valör.

Stiernstedts skrivelse är som synes påfallande skarp, och man förstår honom utifrån numismatiskt-heraldiska synpunkter. Å andra sidan är det knappast att ta miste på den skarpa, varmed Åkerman avvisar den mellan raderna i Stiernstedts framställning framförda anklagelsen, att myntverket inte skulle ha följt givna föreskrifter. Oförklarligt är ju, att resolutionen av den 12 juni 1874 är oklar, och Åkerman, som inte tycks ha haft så mycket till övers för "heraldikens mysterier", synes ha sett hela frågan ur praktisk synpunkt, framför allt tydlighetens, vilket väl öfverensstämmer med Åkermans allmänna inställning till sitt ämbete; han förefaller ha varit mera tekniskt-organisatoriskt inriktad än numismatiskt-heraldiskt intresserad.

Kungl. Maj:ts beslut i ärendet om hjärtskölden är daterat den 12 april 1876 och riktat till "Öfverdirektören för Mynt och Kontrollverken". Det heter där:

Efter inhemtande af Edert den 29 nästlidne månad afgifna underdaniga utlåtande hafva WI, vid ärendets föredragning denna dag funnit godt i Nåder anbefalla Eder dels att gå i författning derom, att nya punsar till mynten å tjugo och tio kronor samt en krona varda förfärdigade och att dervid i öfverensstämmelse med föreskriften i Nådiga beslutet den 12 juni 1874 iakttages, att i det derå befintliga riksvapnet anbringas konungaättens vapen såsom midtelsköld, dels och tillse, att i punsarna till mynten å två kronor riksvapnet, i öfverensstämmelse med vapnet å de öfvriga nyssnämnda mynten, må blifva med berörda midtelsköld försedt.

Denna gång fick sålunda Stiernstedt helt sin vilja igenom: regentättens vapen skulle anbringas på tjugo- och tiokronorna liksom på enkronorna och de kommande tvåkronorna. Resolutionen måste i myntverket ha handlagts av myntmästaren Sebastian Tham, som vid Åkermans fränfalle förordnades att till 1876 års slut vara t f öfverdirektör för Mynt- och kontrollverken, varvid han t o m den 30 juni tjänstgjorde jämväl som myntmästare; efter detta datum är Emil Brusewitz till årets slut t f myntmästare, fr o m 1877 års ingång ordinarie, nu med den nya titeln myntdirektör.⁴

Utöver frågan om hjärtskölden ger ovan citerade skrivelser vissa upplysningar om ett par andra frågor, nämligen mynttextens förändring av O. till OCH, utformandet av guldmyntens riksvapen samt placeringen av sistnämnda mynts myntorts- och myntmästarmärken.

Vid framställningen av de nya punsar, som resolutionen av den 12 april 1876 föreskriver, oavsett om de gamla punsarna behöfve ersättas eller ej, har man följt Åkermans i remissutlåtandet av den 10 juni 1874 framförda förslag att ändra mynttexten från O. till OCH.⁵ Då emellertid något kungligt beslut ej synes ha fattats i denna sak, har man tydligen känt sig oförhindrad att utnyttja punsar med O., så länge användbara dylika funnits att tillgå. Ett sådant antagande förklarar i

varje fall det faktum, att förkortningen O. brukats för 20-kronor för en del av upplagan 1877 och för tvåkronor ända t o m 1880, visserligen detta år för en troligen mindre del av upplagan.

Också vid utformandet av guldmyntens fransida har man vid nya punsars framställande följt Åkermans intentioner: på guldmyntens OCH-upplagor har myntortsmärket och myntmästarens initialer flyttats ned och placerats närmare valörangivelsen (inte *årtalet*, som Åkerman egendomligt nog, förväxlande åt- och fransida, skrivit)⁶ och i gengäld har riksvapnets tofsprydnader blivit flera och större och mantelvecken gjorts kraftigare, allt tydligt för att förhindra guldstöl-

der genom skrapning.

Slutligen kan påpekas, att i samband med nya punsars framställning för 20-, 10-, och 1-kronor också *porträttbilden* förändras, och detta så tydligt, att man torde kunna tala om *nya myntporträtt*.⁷ Att denna förändring skett oavsiktligt förefaller uteslutet. Desto mer anmärkningsvärt är det onekligen, att frågan om nya myntporträtt inte alls ens berörts i ovannämnda skrivelser, ej heller i Myntverkets ämbetsberättelser⁸ eller i övriga från Myntverket utgående skrivelser⁸ från de år det här gäller.

NOTER

1. Det kan tänkas, att ytterligare material till här berörda fråga finns i Riksarkivet.

2. Nedan följande citat är alla gjorda från fotostatkopior av originalhandlingar i Riksarkivet.
3. Se Svensk författningssamling 1874 nr 7. Jfr f ö Num. Medd. III, 1876, s 90, där ritningarna till de nya mynten återges.
4. Jfr härom artikel om 1876 års tvåkronor, MYNTKONTAKT 1979, s 34.
5. Om ändringen O. till OCH jfr MYNTKONTAKT 1979, s 5.
6. F ö kan påpekas, att placeringen av myntorts- och myntmästarmärkena på de nya guldmynten kritiserats också av Magnus Lagerberg, som ansett, att dessa fått en "alltför framstående plats" – se Num. Medd. I, 1874, s 72.
7. Jfr MYNTKONTAKT 1979 s 4ff.
8. I varje fall inte i den form dessa har som koncept (i Myntverkets arkiv).

GULFINKAR OCH FÅGEL BLÅ

Fig. 1. Sedel å 100 riksdaler banco av den typ som infördes den 5 mars 1836. Denna sedel nominal var tryckt på gult papper; därför kallas den i tidningsnotisen för Guldfink. Skala 1:2. Foto: ATA, Nils Lagergren

Nyligen fick vi i *Göteborgs Handels- och Sjöfarts-Tidning* för den 23 mars 1847 syn på några sedelbenämningar, som utgör nya belägg för det intresse, som allmänheten på 1830- och 1840-talen visade den 1835 införda nyheten: sedlar på färgat papper (*Torgny Lindgren, Riksbankens sedelhistoria 1668-1968, Sthlm 1968, s. 135*); de förekommer i en – för att begagna tidningens eget uttryck – ”verkligt kostlig historia”.

”För några dagar sedan”, berättar tidningen, ”ankom hit till staden en okänd person, som tog in på ett ställe, der resande erhålla logis. Dagen efter sin ankomst bad han värden stiga upp till sig och visade honom en sedel på 100 Rdr bko (se fig. 1) samt tillade i största förtroende, att han med mycken lätthet dagligen kunde fabricera många sådana *gulfinkar*. Svårigheten var blott att blifva af med dem, utan att vid en ofta förnyad vaxel af dylika större summor ådraga sig någon

uppmärksamhet. Den resande sade sig hafva hört omtalas värden såsom en mycket entreprenant man, och han föreslog honom att gå i kompani med sig, på så sätt, att den resande skulle besörja fabrikationen och värden sedlarnes förväxling i mindre valörer. Till en början bad den resande värden vaxla den honom nu förevisade hundrabankosedeln. Värden gick in på de honom af den resande gjorda propositioner. Sedeln vaxlades alltså. – Den resande föreslog nu, emedan allt vid det första försöket aflupit så lyckligt, att man skulle gå i författning om att göra några sedlar på 500 R:dr banko valör (se fig. 2); men som den resande icke hade någon sådan till mönster, så bad han värden att förskaffa sig en dylik, då han snart, mångdubblad, skulle erhålla den tillbaka. Äfven på denna proposition gick värden in, och inom några få timmar hade den resande en ny 500-bankosedel i handen. Den resande tillsade nu vär-

den, att han för att kunna träffa alla nödiga anstalter till den stora myntningen behöfde vara allena på sitt rum ett par dagar, under hvilken tid ingen finge komma upp och störa honom i hans arbete”. Litet kall mat skulle han emellertid då och då ta emot vid dörren, men då budet med maten ett par gånger inte hade fått något svar på sina knackningar, ”måste värden underrättas om förhållandet. Denne öppnade dörren till den resandes rum med en hufvudnyckel, inträdde och – fann det tomt. Kappsäck, resväska, ytterkläder, bankir, myntapparater, allt, allt, ja tillochmed sjelfva den vackra *Fågel Blå*, 500-R:dr-bankosedeln nemligen, var borta, och ingen spaning hvarken på den eller den nye Cagliostro har sedan kunna bekommas. Att den vaxlade hundrabankosedeln icke varit falsk, torde vara öfverflödigt att tillägga.”

Torgny Lindgren

Fig. 2. Sedel å 500 riksdaler banko av den typ som infördes den 5 mars 1836. Denna sedelnominal var tryckt på blått papper; därför kallas den i tidningsnotisen för *Fågel Blå*. Skala 1:2. Foto: ATA, Nils Lagergren

JOHAN HENRIK WESTERDAHL

En förslagen sedelbedragare i Småland

Av TORGNÝ LINDGREN

2. Anvisningarna "Med Smålands Privat-Banks-sedel"

I en artikel i MYNTKONTAKT 1979 nr 2, s 42 f, berättade vi om de reverser eller invisningar på rött papper i valörerna 10 och 3 riksdaler banko, som Johan Henrik Westerdahl på försommaren 1842 lyckades prångla ut som betalningsmedel i allmänna rörelsen. Westerdahl hade gett sina invisningar ett utseende, som gjorde att de lätt förväxlades med Smålands Privatbanks sedlar.

Föga mer än ett år senare, i juli 1843, upptäcktes det i Kalmatrakten, att en liknande industri var i full gång. Nu var det fråga om utprångling av röda "sedlar" å 3 och 2 riksdaler banko, som liknade Smålands Privatbanks sedlar i ännu högre grad än vad Westerdahls året förut utprånglade invisningar hade gjort. Även denna gång hade tillverkaren på ett illtistigt sätt sökt undvika anklagelsen för sedeletterapning. Texten i Smålands Privatbanks sedlar lyder "SMÅLANDS PRIVAT-BANKS inlöser denne Sedel vid anfordran om Riksd. ....Banco" (se ill. i ovan nämnda artikel i MYNTKONTAKT). På de nu upptäckta falska "sedlarna" stod det däremot "Med SMÅLANDS PRIVAT-BANKS- sedel inlösa vi denne vid anfordran å Riksd. ....Banco".

Det visade sig, att tillverkaren för att ge sina "sedlar" ett så förtroendeingivande utseende som möjligt först hade låtit tillverka en blankett. I blanketten fylldes ordningsnummer och littera i för hand, varefter "sedeln" skrevs under med tre namn. Både 3- och 2-riksdaler-"sedlarna" var daterade "Jönköping den 30 September 1842".

Vi visar här blankett till en "sedel" å 3 riksdaler banko (ill. 1; tillhör riksbanken), vidare en färdig sådan "sedel" med ordningsnummer, littera och namnteckningar ifyllda (ill. 2; tillhör Sven-Eskil Öhrskog, Växjö) och en "sedel" å 2 riksdaler banko (ill. 3; tillhör kungl myntkabinettet). Vi lägger märke till att orden SMÅLANDS

PRIVAT-BANKS- i 3-riksdaler-"sedeln" står på rät linje men i 2-riksdaler-"sedeln" i bågform.

Att döma av Kalmartidningarnas redogörelser måste utprånglingarna ha burit sig mycket oförsiktigt åt och flera av dem blev anhållna. Trots detta lyckades myndigheterna ändå inte spåra tillverkaren. I november 1843 anhölls emellertid en man,

som i närheten av Kristianstad hade sökt prångla ut båda valörerna av de falska "sedlarna". Mannen sade, att han hette Lindqvist och var kakelugnsmakare från Vimmerby, men vid närmare förhör befanns han vara den från föregående år ryktbara Johan Henrik Westerdahl.

Westerdahl fann det nu lämpligt att avlägga full bekännelse. Han hade haft många medhjälpare. Blanketterna var tillverkade av stentryckaren J Petersson i Karlskrona, som hade ritat dem på sten och tryckt dem på vitt postpapper i hela ark, med fyra blanketter på arket. Blanketterna hade i Karlskro-

Fig. 1. Westerdahls blankett till "sedel" å 3 rdr bo. Foto: ATA.

Fig. 2. Westerdahls färdiga "sedel" å 3 rdr bo. Foto: ATA.

na hämtats av f d pappersmakaren Carl Rosenqvist från Madesjö socken i Kalmar län och nämndemannen Carl Gustaf Gustafsson från Älghults socken i Kronobergs län; Gustafsson hade varit förlagsman för tryckningskostnaderna. Sammanlagt hade från Karlskrona hämtats 930 blanketter av vardera valören. Papperet hade sedermera färgats rött av Rosenqvist. Westerdahl hade själv klippt papperet i sedelformat. Nummer och namn hade skrivits av mjölnaren C.A. Fagerström från Kalmar. De färdiga "sedlarna" hade delats upp i tre lika lotter mellan Westerdahl, Rosenqvist och Gustafsson.

Westerdahl, Petersson, Rosenqvist och Fagerström dömdes sedermera enligt 8 kapitlet 3 § missgärningsbalken för tillverkningen av ifrågakarande sedlar "för det påtagligen afsedda ändamålet att såsom riktiga Privatbankssedlar i allmänna rörelsen utspidas" att mista äran och var för sig böta 13 riksdaler 16 skillingar banko. I varje fall Westerdahl hade inga medel utan fick bötesstraffet förvandlat till 28 dygns fängelse på vatten och bröd.

Det torde vara omöjligt att säga, hur många "sedlar" av denna fabrikation, som verkligen blev utpräglade som betalningsmedel i allmänna rörelsen. De anklagade

sade under rättegången, att de hade anlitat en stor stab av utpräglare, som var och en fått ett par hundra riksdaler i "sedlar" att prängla ut. Men hur det hade lyckats, det framgår inte.

I flera år efteråt berättar tidsningsnotiser från olika delar av landet, att "sedlar" av denna tillverkning hade dykt upp i allmänna rörelsen; så sent som den 6 juli 1848 skriver Götheborgs Handels- och Sjöfartstidning, att tidningen hade fått två sådana 3-riksdaler-"sedlar". På de flesta av de utpräglade "sedlarna" var begynnelseordet *Med* utskrapat för att den falska "sedeln" skulle få större likhet med en äkta. Vi kan här avbilda en "sedel" å 2 riksdaler banko, där det tryckta årtalet 1842 gjorts om till 1837 genom att de två sista årtalssiffrorna ändrats genom över-skrivning (ill. 4; tillhör Gunnar Sundberg, Växjö); anledningen till ändringen kan ha varit, att 1837 års emission av Smålands Privatbanks sedlar var mera känd än 1842 års.

Fig. 3. Westerdahls "sedel" å 2 rdr bo. Foto: ATA.

Fig. 4. "Med" utskrapat och 1842 ersatt med 1837. Foto: ATA.

TB MYNT HB

U. Thimberg R. Berglund
Prislista nr 7 sändes gratis
på begäran

**KÖPER
BYTER
SÄLJER**

MYNT & TILLBEHÖR
LITTERATUR

Erstagatan 14
116 36 Stockholm
Tel. 08-41 01 33

Öppethållande:
Vard. 10-18
Lörd. 10-13

ETT GÖTE- BORGSKT RIVNINGSFYND MED 1700-TALS- MYNT

AV HARALD WIDEEN

Gamla tiders Göteborg, som rymdes inom Vallgraven, var en fästningsstad, och den hade sina centra för krigsmän och förråd dels vid Kronhuset, dels på södra Otterhällan. Husen där, som höjer sina fasader över Rosenlund, bär i sin arkitektur spår av fästningstraditionen i murarnas massivitet och krenelerade krön. På ena sidan av den långa backe som Kungsgatan här bildar, låg det vackra Garnisons-sjukhuset, och på gatans södra sida – där telegrafhuset nu står – låg Borgerskapets kasern.

Denna byggnad, som även kallades Gamla Artillerikasernen, revs 1909, och den var då inte så förskräckligt gammal som man kunde tro av namnet. Den var byggd 1793. Anledningen till att den revs var givetvis att den var överflödig, sedan Kvibergsförläggningen tillkommit, och anledningen till att telegrafverket skulle lägga sin nya göteborgsstation just här var väl den att staden hade tomträtt i detta område. Arkitekterna Hans och Björner Hedlund har sett till att också telegrafhuset blev mäktigt som en tornförsedd fästning eller borg, och man återanvände åt gårdssidan delar av kasernen, nämligen de monumentala portarna i skulpterad sandsten.

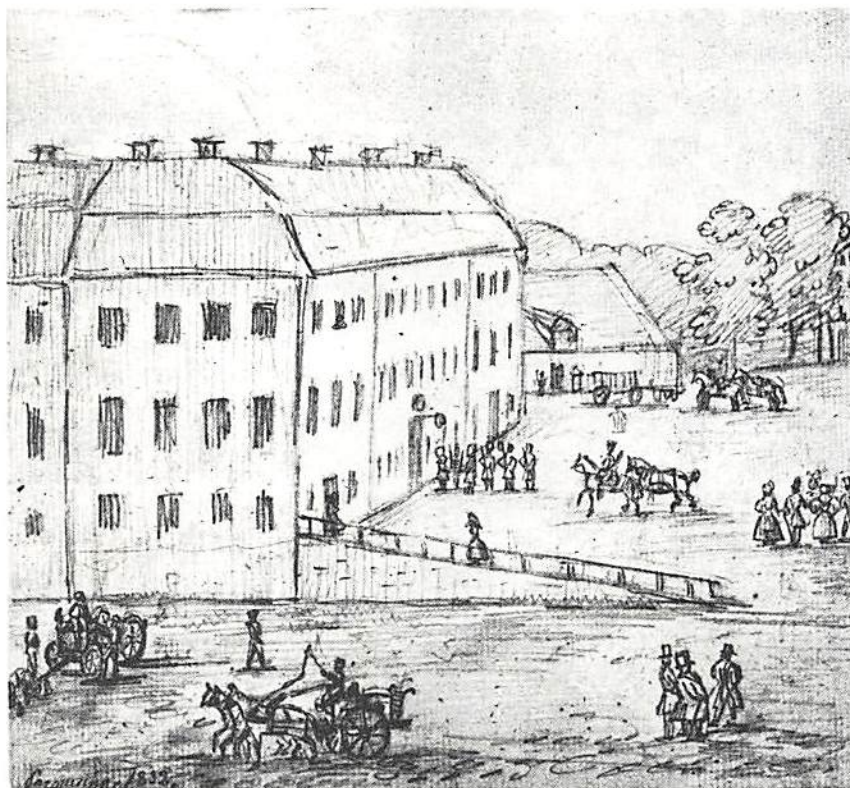
Den gamla kasernen hade uppförts 1793 och några data om densamma angivits på en vacker minnestavla som uppsattes på nybyggnaden. Kunde ändå någon tvekan råda om kasernens ålder, måste denna helt ha förflyktigats när rivningsgubbarna kom ner till stenfoten och började bryta bort den. Man hittade då vad man kunde beteckna som själva grundstenen, och

under den låg ett blyskrin med lock och innehållande en serie svenska mynt av silver och koppar.

Det är en gammal sed, när det gäller offentliga byggnader och i varje fall stenhus som man hoppas skall bli stående i långa tider, att genom ett sådant grundläggningsdepositum bringa framtiden en hälsning från husbyggarnas dagar. Man gör så allttjämt. Oftast lägger man ner de just då cirkulerande mynten, ibland kombinerat med en almanacka och färska tidningar.

Silvermynten i blylådan, vilken av Telegrafstyrelsen lämnades till Göteborgs historiska museum, var följande Gustav III:s 1 riksdaler 1792, 2/3 riksdaler 1779, 1/3 riksdaler 1789, 1/6 riksdaler 1790, 1/12 riksdaler 1779 och 1/24 riksdaler 1779. Kopparmynten var Adolf Fredriks 2 öre s.m. 1749, 1 öre s.m. 1763 och Gustav III:s 1 öre k.m. 1772. Alla mynten var tämligen oslitna och hade varit väl i blylådan. Bly är också en metall som bibehåller sig nästan oförändrad även om den ligger i jorden hur länge som helst.

Detta lilla dokumentskrin skulle

"Parquering" utanför kasernen vid Kungsgatan, 1832. Blyertsteckning av Christian Staaf. GHM arkiv.

alltså visa, vilka mynt det var som kurserade i Göteborg när gamla Artillerikasernen byggdes. Vi observerar då att den högsta nominalen, gulddukaten, saknas. Detta förklarar därav att sådana värde-mynt ej hörde till de vanliga kurserande skiljemynten. Vi finner också att de tjocka kopparmynten, 2 och 1 örena, tillhör Adolf Fredriks myntning, och alltså varit vanliga i pen-

ningcirkulationen ännu på 1790-talet, detta trots att Gustav III myntat alldeles motsvarande typer.

Det mynt i den deponerade serien som bär det senaste årtal, har präglats 1792. Det är riksdalern. Härav kan man troligen sluta att grundläggningen och depositionen ägt rum detta år. Kasernens egentliga byggnadsår är likväl, som man brukar ange, 1793.

Grundläggningsdeponerat från forna Artillerikasernen i Göteborg. Blylådans storlek låter förmoda att den förutom mynten innehållit tidningar eller andra akter som helt förintats.

Ekströmska professuren tillsatt

Brita Malmer

I konselj den 29 mars 1979 utnämndes museidirektören och docenten Brita Malmer till den första innehavaren av forskningsprofessuren i numismatik och penninghistoria. Medel till denna professur har donerats av Gunnar Ekströms stiftelse för numismatisk forskning (se MYNTKONTAKT 1978 nr 6 sid 161). Sakkunnigutlåtandena hade lämnats av Professor Dr. Peter Berghaus, Münster, Dr. habil. Gert Hatz, Hamburg och överinspektören dr. phil. Otto Mørkholm, Köpenhamn.

Humanistisk-Samhällsvetenskapliga Forskningsrådet tillstyrkte den 19 februari 1979 de sakkunnigas förslag.

Befattningen, som är underställd forskningsrådet och förlagd till riksan tikvarieämbetet och statens historiska museer, tillträdde redan den 1 april. Ny chef för Kungl Myntkabinettet utnämnes av regeringen.

MYNTKONTAKT vill framföra sina hjärtligaste gratulationer till professor Brita Malmer.

Förslag till nya bestämmelser för Riksbankens sedelvalörer

Riksbanken har såsom ansvarig för sedelförsörjningen i landet att uppmärksamma bl a uppkommande behov att förändra serien gällande sedelvalörer. Denna skyldighet har på senare tid vid flera tillfällen understrukits av riksdagen (senast av finansutskottet i dess utlåtande 1977/78:2). Som ett led i denna verksamhet och i det fortgående rationaliseringsarbetet inom riksbanken utarbetades 1978 en intern promemoria inom riksbanken, vari förslag framfördes, att 5-kronesedeln skall avskaffas och, under förutsättning att så sker, att en 500-kronesedel skall införas. Förslaget att slopa 5-kronesedeln biträdades i och för sig av en majoritet av remissinstanserna. Anmärkningsvärt är dock, att företrädarna för penningväsendet är negativa. Förslaget avvisas sålunda av Sparbanksföreningen och Föreningsbankernas Förbund liksom, i det närmaste, även av Svenska Bankföreningen. Förslaget att införa en 500-kronesedel biträdades av en stor majoritet. Viss tveksamhet uttalas av Köpmannaförbundet och Sveriges Kioskägares Riksförbund, men inget remissorgan avvisar direkt förslaget.

Sedan riksbankspromemorian upprättats, har frågan om avskaffande av 5-kronesedeln och införande av en 500-kronesedel också upptagits i riksdagen. I en vid innevarande riksdag väckt motion (1978/79:238) har sålunda Nils Hjorth framhållit, att "tiden torde nu vara mogen för en ny sedeltyp i valören 500 kronor" och att "likaså borde nu 5-kronorssedeln kunna slopas", samt hemställt, att riksdagen måtte uttala sig i enlighet härmed. Motionen har ännu ej utskottsbehandlats.

Vid sedelfrågornas behandling i bankofullmäktige har delade me-

ningar uttalats såvitt avser indragning av 5-kronesedeln. En majoritet av bankofullmäktige anser, att även om praktiska fördelar kan vara förknippade med en indragning av denna sedel, dessa likväl ej kan få vara utslagsgivande. Med hänsyn härtill och då 5-kronemyntet bedömes alltför lätt kunna förväxlas med 1-kronemyntet och därför möter motstånd bland allmänheten, anser majoriteten av bankofullmäktiges ledamöter, att 5-kronesedeln bör behållas.

Vad beträffar frågan om en 500-kronesedel gjordes i promemorian införande härav beroende av att 5-kronesedeln avskaffas. Ett huvudskäl för denna ståndpunkt var att införande av en ytterligare valör bedömdes alltför betungande i riksbankens sedelhantering. Förnyade diskussioner inom riksbanken har emellertid givit vid handen, att det merarbete, som föranledes av en ytterligare sedelvalör, bör utan större svårigheter kunna bemästras. Under förutsättning att en 500-kronesedel verkligen kommer att accepteras av allmänheten, kommer införandet härav också att lätta trycket mot 100-kronvalören och därigenom totalt sett åstadkomma arbetslättnader såväl inom riksbanken som inom andra sedelhanterande institutioner.

Införande av en ny sedelvalör kräver lagändring. I och för sig lär lämpligheten av att i lag bestämma sedelvalörerna kunna ifrågasättas. Sedelseriens sammansättning förefaller nämligen böra avgöras av en praktisk bedömning av hur denna bäst tjänar såväl allmänhetens som riksbankens och övriga penninginstituts intresse av en rationell betalningscirkulation. Därmed bör möjlighet finnas att smidigt anpassa sedelserien till ett förändrat penningvärde, förändrade betalningsvanor etc utan att därför i riksbankslagen givna grundläggande bestämmelser för riksbankens verksamhet skall behöva ändras. Traditionellt har emellertid sedelvalörerna brukat anges i riksbankslagen, och det kan te sig som ett alltför starkt brott mot denna tradition att helt slopa 8 § i lagen. Bankofullmäktige vill emellertid föreslå sådan teknisk ändring av stadgandet, att detta visserligen alltför lätt tillåta riksbanken att utge sedlar å vissa valörer men därutöver skall

andra valörer. En naturlig indelningsgrund kan därvid vara decimalsystemet, så att riksbanken *älagges* utge sedlar på 10, 100, 1 000 och 10 000 kronor samt därutöver *tillåtes* utge sedlar på 5, 50 och 500 kronor. Utformad på sådant sätt skulle paragrafen ge riksbanken möjlighet både att ge ut en 500-kronesedel och att åter dra in den, om den ej skulle accepteras av allmänheten och därmed ej leda till någon påtagligt minskad efterfrågan på 100-kronesedlar. Det blir också möjligt att utan lagändring ompröva frågan om fortsatt utgivande av 5-kronesedeln. Att bankofullmäktige med föreslagen lagändring får befogenhet att självständigt besluta även om indragning av 50-kronesedeln, är naturligt. Frågan är visserligen inte aktuell i dag, men tänkbart är, att det i en framtid kan bli aktuellt att överväga indragning av sedeln.

Bankofullmäktige föreslår ytterligare, att bestämmelsen om rätt för riksbanken att i speciella lägen utge 1-kronesedlar utgår. Att använda sedlar i 1-kronvalören förefaller ej längre vara ett praktiskt alternativ.

Med åberopande av det anförda har bankofullmäktige i skrivelse till riksdagen den 1 mars 1979 hemställt, att riksdagen måtte anta följande:

Härigenom föreskrives, att 8 § lagen (1934:437) för Sveriges Riksbank skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Riksbanken skall utgiva sedlar å fem, tio, femtio, ett hundra och ett tusen kronor samt må jämväl, där fullmäktige så pröva lämpligt, utgiva sedlar å tio tusen kronor. Därjämte må, om till följd av inträffade uto-mordentliga omständigheter behovet av skiljemynt stegrats, regeringen, där så prövas nödigt, efter framställning av fullmäktige i riksbanken, medgiva riksbanken att utgiva sedlar å en krona, skolande emellertid dylika sedlar, så snart ske kan, ur den allmänna rörelsen indragas.

Föreslagen lydelse

Riksbanken skall utgiva sedlar å tio, etthundra, ett tusen och tio tusen kronor.

Riksbanken må, där fullmäktige så prövar lämpligt, utgiva sedlar å fem, femtio och fem hundra kronor.

T.L.

ÅRSMÖTESJETONGEN 1979 – EN FÖRNÄMLIG MINNESMEDALJ

Årsmötet hölls denna gång på Kungl Slottet i Stockholm, som framgått både av kallelsen och av redogörelsen i vidstående artikel. Till minne av detta möte har Svenska Numismatiska Föreningen med H M Konungens, dess Høge Beskyddares, tillstånd hos Myntverket präglat en medalj med 39 mm diameter. Den har modellerats av Léo Holmgren, en av vårt lands mest kända medaljkonstnärer och i många år (till 1974) chefsgravör vid Kungl Mynt- och Justeringsverket, som det tidigare hette.

Åtsidan visar H M Konungens profil samt har omskriften CARL XVI GUSTAF SVERIGES KONUNG · SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGENS HØGE BESKYDDARE.

På frånsidan har konstnären avbildat slottets norra fasad mot Lejonbacken – till höger om huvudingången, på nedre botten, ägde årsmötet rum – och ovanför står STOCKHOLMS SLOTT. Nederst ligger en inskriftstavla med den nedsänkta texten ÅRSMÖTET 1979, varunder föreningens symbol omgiven av blommande penninggräs.

onummerade exemplar (med möjlighet att prägla maximalt 500), i guld högst 5 exemplar, numrerade 1–5. Skjut inte upp beställningen! På grund av att präglingen verkställs sedan beställningarna inkommit kan leverans ske först efter sommaren. Den som önskar betala i förskott på vårt postgiro 15 00 07-3 ombedes lägga till 5 kr för porto. En beskrivning över våra sedan 1873 utgivna medaljer (Smärre Skrifter nr 2) kan erhållas för 12 kr från kansliet.

ÅRSMÖTET 1979

Ordinarie årsmöte hölls lördag den 7 april på Kungliga Slottet i Stockholm. Årsmötesdagen inleddes med att deltagarna individuellt besåg Skattkammaren. Därefter följde visning i grupper av Karl Johansutställningen i Kungl Husgerådskammaren.

Årsmötesförhandlingarna som bevisades av ett 70-tal medlemmar hölls i Kungl Husgerådskammarens föreläsningssal.

Till ordförande för mötet valdes Göran Bergenstråhle och till sekreterare Elisabeth Ljungberg. Minnet av under år 1978 avlidna medlemmar hyllades med en tyst minut. Styrelsens och revisorernas berättelser upplästes och godkändes. Årsmötet valde 3 ordinarie styrelseledamöter och 4 styrelsesuppleanter. Vid konstituerande sammanträde hållet efter årsmötet fördelades posterna inom styrelsen enl följande.

Ordinarie ledamöter:

Göran Bergenstråhle, (omval), ordförande

Bertel Tingström, vald på 2 år (omval), vice ordförande

Nils Uno Fornander, (omval), sekreterare och kassaförvaltare

Madeleine Greijer, vald på 3 år (nyval)

Frank Olrog, (omval)

Rolf Alstertun, (omval)

Torbjörn Sundquist, vald på 5 år (nyval)

Suppleanter: (valda på 1 år)

Stefan Bakos (nyval)

Fritz Held (omval)

Torbjörn Lind (omval)

Elisabeth Ljungberg (nyval)

Till ny valberedning utsågs Lars O Lagerqvist, Rolf Sjöberg och Lennart Wallén. Till revisorer omvaldes Hans Henriksson och Göran Wahlquist samt till revisorssuppleant Gunnar Sundberg.

Årsavgiften fastställdes till oförändrat 90 kr, för juniorer 45 kr. Inträdesavgiften fastställdes till oförändrat 60 kr, för juniorer 30 kr.

Föreningens förtjänstmedalj i silver tilldelades:

Bertil af Klercker

för hans mångåriga och förtjänstfulla arbete för föreningen bl a som dess ordförande och vice ordförande.

Lars O. Lagerqvist

för hans avgörande insatser för föreningen under många år som sekreterare och ordförande m m.

Tamás Sárkány (i sin frånvaro)

för hans stora insatser för föreningen bl a som dess sekreterare under många år.

Föreningens Elias Brennermedalj tilldelades **Lars O. Lagerqvist** för hans numismatiska forskning huvudsakligen inom områdena svensk medeltid och svenska medaljer (belöningen överlämnades vid mottagarens 50-årsdag i februari 1979).

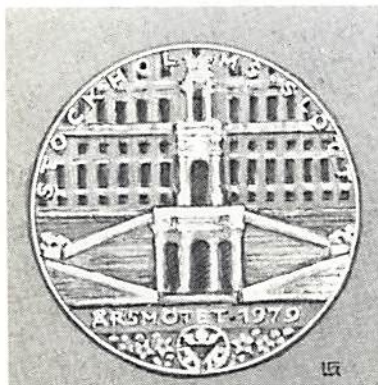
Föreningens medlemsnål i förgyllt silver tilldelades **Bertil Waern** för 40-årigt hedersamt medlemskap.

Rasmussonstipendiet på 800 kr till yngre forskare inom numismatik tilldelades **Kenneth Jonsson** för hans studier rörande vikingatida och medeltida mynt. Han erhöll dessutom föreningens medalj över N. L. Rasmusson i brons med randskrift.

Under punkten övriga frågor riktade Lars O. Lagerqvist ett tack till styrelsen för det under året nedlagda arbetet som inneburit att föreningens ekonomi förbättrats. Ordföranden förklarade därefter årsmötet avslutat.

Efter årsmötets slut visade och kommenterade Lars O. Lagerqvist ett av honom sammanställt urval ur Konungens medaljsamling.

Ett 30-tal medlemmar intog där efter gemensam supé på Kaffestugan i Trångsund. Vid supén tackade ordföranden Göran Bergenstråhle styrelsen och övriga som hjälpt till med föreningsarbetet under verksamhetsåret.

Skiss till frånsidan av Léo Holmgren. Åtsidan visar H M Konungens porträtt av samme konstnär.

Medaljen kan beställas från föreningens kansli, Östermalmsgatan 81, 114 50 Stockholm, eller per tel 08/67 55 98 (vard 10.30–13). Om den beställes före 1 juni är priset 115 kr + porto i silver, därefter 125 kr + porto. Den som önskar medaljen i 23 k guld (ca 68 g) betalar 2 600 kr + porto före 1 juni, därefter 2 650 kr. I silver slås 150

Kommittén mot myntförfalskningar

Kommittén mot myntförfalskningar har under de senaste åren granskat ca 100 ärenden per år. Alla mynt som bedöms som äkta förses med intyg och foto. Bland den mängd av förfalskningar som upptäckts har kommittén katalogiserat alla förfalskningar av svenska mynt. Mynten har fotograferats, vägts och speciella kännetecken har antecknats. Det är nu tänkt att detta material fortlöpande skall publiceras i MYNTKONTAKT.

Alla upplysningar, från såväl mynthandlare som samlare, om misstänkta förfalskningar eller liknande mottas med tacksamhet. Eftersom Kommittén har goda kontakter med utlandet är också utländska mynt av intresse. Avsikten är att framdeles också presentera förfalskningar av utländska mynt i tidningen.

Mynt som önskas bli undersökta kan sändas till:

Kommittén mot myntförfalskningar
c/o Svenska Numismatiska Föreningen

Östermalmsgatan 81
114 50 Stockholm
Tel: 08/67 55 98

Stefan Bakos

* * *

Svenska Dagbladet den 21 mars 1979

Sålde falsk femöring på marknad
Under Hästveda Marknad sålde en pensionär från Kristianstad en falsk femöring och nu väntar åtal. Pensionären säger sig ha handlat i god tro och själv blivit lurad.

På marknaden sålde han en femöring som påstods vara från 1910. En äkta femöring från 1910 är mycket begärlig som samlarobjekt och kan kosta mellan 1 000 och 2 000 kr.

Pensionären har för polisen uppgett att han köpt den falska femöringen på auktion och då betalat 460 kr - alltså 10 kr mer än han fick då han sålde.

* * *

Förfalskningsrapport 1

Ulrika Eleonora 1 dukat 1719

Vikt 2,98 g. Rätt vikt 3,45 g.

FALSK

ÄKTA

Kännetecken och kommentar: I åtsidans omskrift saknas en punkt efter Eleonora. Förfalskningen har en grov oriktig prägling. Vid jämförelse med ett äkta exemplar syns skillnader i stilen omedelbart. Kommittén har under de senaste åren granskat sju exemplar.

Förfalskningsrapport 2

Johan III 4 mark klipping 1568

Vikt 11,57 g. Rätt vikt 13,16 g.

Kännetecken och kommentar: Stilmässigt skiljer sig förfalskningen på flera sätt. Detaljer samt siffror och bokstäver är diffusa och klumpiga. Kanten är på samtliga fyra sidor alldeles jämn. Ett exemplar av denna förfalskning såldes nyligen på en stor myntauktion i Västtyskland.

MYNT & SEDLAR			
5 kr Guld 1881 Praktex			1 800:-
Nyk 1 ö 1629 SM 153a 1/1?			500:-
Säter 1 öre 1648 01 Vacker!			3 500:-
Avesta 2 öre KM. 1662 01			2 000:-
1 sk 1832 (1/1+) lätt rg. hack			800:-
1/2 sk	1832	01	450:-
2 kr	1878	0	8 000:-
2 kr	1897	01/0	2 350:-
2 kr	1903	god 1	300:-
1 kr	1875	1+/01	600:-
1 kr	1879	1?	100:-
1 kr	1887, 88	1?	à 135:-
1 kr	1968Ni	0	20:-
25 öre	1875	01/0	2 200:-
25 öre	1878	1+/01	1 800:-
25 öre	1885,90	01/0	à 600:-
10 öre	1875	1?	350:-
10 öre	1880	1?	175:-
10 öre	1952	0	50:-
5 öre	1927	1	1 250:-
SEDLAR			
10 RdrRM 1866 1/1+			3 500:-
10 kr	1938	0	150:-
10 kr	1943	0	180:-
5 kr	1911	0	2 500:-
5 kr	1952	56,61,70	à 25:-
Porto tillkommer, 10 dgr returrätt.			
PRISLISTA erhålles gratis			
INGEMAR WALLIN MYNTGALLERI AB Stora Nygatan 14 111 27 Stockholm Tel 08/20 27 51			

FALSK

ÄKTA

Medalj över Lars O Lagerqvist

Skulptören Axel Wallenberg, Stocksund, har på uppdrag av AB Sporrang format en medalj över numismatikern och Svenska Numismatiska Föreningens förre ordförande Lars O Lagerqvist med

anledning av dennes 50-årsdag i februari 1979.

Medaljen, är 56 mm i diameter och präglad i ett numrerat ex i silver, som överlämnats till jubilarer, samt 25 numrerade ex i brons.

KÖPER-SÄLJER

Mynt • Sedlar
Polletter • Medaljer

Yngve Almer Mynthandel
Storgatan 49
Box 2068, 700 02 Örebro
Telefon 019-13 50 61

"Champagnertaler"

Så var den "folkliga" benämningen på den tyska "Vereinsdoppeltaler". Priset för en flaska champagne var nämligen två Vereinstaler. Mellan åren 1839 och 1867 slogs "Champagnertaler" i 28 tyska stater.

ULF NORDLINDS MYNTHANDEL AB

Nybrogatan 36 • Box 5132, 102 43 Stockholm

Telefon 08-62 62 61

KÖPER • SÄLJER • VÄRDERAR
MYNT • SEDLAR • MEDALJER
ORDNAR

Numismatisk litteratur

Lagerkatalog utkommer två gånger årligen

Medlem av Sveriges Mynthandlares Förening

AUKTIONER

5/5 Hirsch Mynthandel AB, Malmskillnadsgatan 29, 111 57 Stockholm. Auktionen hålles på Restaurang Oxen, 1 tr.

11-12/5 Svenska Numismatiska Föreningens vårauktion på Statens Historiska Museer, Storgatan 41, Stockholm. Första dagen kl. 18.30: utländska mynt, medaljer. Andra dagen kl 11.00: svenska mynt.

Endast för medlemmar i Svenska Numismatiska Föreningen och övriga föreningar anslutna till Nordisk Numismatisk Union samt för representanter för föreningar anslutna till Svenska Numismatiska Föreningen.

SVENSKA NUMISMATISKA
FÖRENINGENS
MEDLEMSNÅL
kan rekvideras från kansliet!
Pris: 18 kr + porto

FÖRENINGAR

FAGERSTABYGDENS MYNTKLUBB sammanträder första helgfria måndagen i varje månad utom i juli på AB Västanfors Industriens matsal, S Linjan, Fagersta. Upplysningar tel 0223/116 71 e kl 17.00 och 0223/172 18 kl 8.30-16.00.

FINSPÅNGS MYNTKLUBB sammanträder sista torsdagen i varje månad på Sparbanken Östergötland, Bergslagsvägen 4 Finspång. Upplysningar tel 0122/103 89 el 161 20.

FROSTA NUMISMATISKA FÖRENING har möte med auktion 31/5 på Fritidsgården i Hörby. Upplysningar tel 0115/108 87 el 100 78.

KATRINEHOLMS MYNTKLUBB har möten första helfria onsdagen i varje månad utom juli och augusti på Restaurang Storstugan, Stortorget 1, Katrineholm. Upplysningar tel 0150/210 45 el 151 00.

KRISTIANSTADSORTENS NUMISMATISKA FÖRENING har möten med auktion 18/5, 8/6, 20/7, 24/8, 21/9, 19/10, 16/11 och 14/12 på Hemgården, Norretullsvägen 9, Kristianstad.

MYNTKLUBBEN NICOPIA har möten andra onsdagen i varje månad på Pensionärgården, V Trädgårdsgatan 57, Nyköping. Upplysningar tel 0155/131 31, 133 09, 134 29.

NORRKÖPINGS MYNTKLUBB har möten 22/5, 18/9, 16/10, 20/11 och 18/12 i Fritidsgården, Ektorp.

SAMLARKLUBBEN NUMIS, Skellefteå har möten första torsdagen i varje månad utom juni, juli och augusti i NV-huset, konferensrummet. Upplysningar 0910/186 80.

NUMISMATISKA FÖRENINGEN ÖRESUND, Helsingborg har möten första helfria onsdagen i varje månad på Handelsklubben, Sundstorget 3, Helsingborg. Upplysningar tel 042/26 21 14.

PITEÅ SAMLARFÖRENING har möten tredje fredagen i varje månad utom juni-augusti. Upplysningar 0911/710 76, 500 17.

SANDVIKEN-GÄVLE MYNTKLUBB har möte i Sandviken på Folkets Hus kl 19.00 den 10 maj. Upplysningar tel 026/13 11 77, 25 26 17.

SIGTUNA MYNTKLUBB har möten 30/5 och 17/6 på Drakegården, Sigtuna. Upplysningar tel 0760/252 23, 357 77.

TRELLEBORGS MYNTSAMLARKLUBB har möten med föredrag och auktion andra måndagen i månaderna februari-maj i Söderslätt Sparbanks samlingsal. Upplysningar tel 0410/345 44.

TÄLJE MYNTKLUBB har möte 17/5 på Föreningsgården, Torekällberget, Södertälje. Upplysningar tel 0755/185 68 el 405 71.

VILLSTADSORTENS MYNTKLUBB, Smålandsstenar, har möten med auktion andra måndagen i varje månad kl 19.00 på Finnvedens Sparbank. Upplysningar tel 0371/322 02.

ÖREBRO NUMISMATISKA FÖRENING har möten på Örebro läns museum kl 19.30 sista onsdagen i månaderna mars-maj.

MYNT & MEDALJER

Sveavägen 96
Fack, S-104 32 Stockholm 19
T-Rådmansgatan
(uppgång Handelshögskolan)
Telefon 08-34 34 23

*Köper • Byter
Säljer • Värderar
Kommissionsuppdrag*

*Mynt • Sedlar
Medaljer • Tillbehör
Numismatisk litteratur*

Öppet: vard. 11-18, lörd. 9-14

NAPOLEON EMPEREUR/ REPUBLIQUE FRANÇAISE

Då och då väcker det förundran att franska mynt på åtsidan bär Napoleons bild med omskriften NAPOLEON EMPEREUR men på fransidan har REPUBLIQUE FRANÇAISE. Napoleon blev kejsare 1804 men myntets fransida bibehöll orden "République Française" ända till 1808. Napoleon brydde sig inte om att ändra på republikens konstitution då kejsardömet infördes. Han bara insköt en inledning som innebar "att republikens styrelse har anförtrotts åt en kejsare". Han var alltså kejsare i republiken Frankrike.

Samlarmynt 1979

Myntverket har nu börjat förpacka 1979 års mynt i samlarförpackningar

Priser

Mjukplastförpackning 20:-/st

Presentförpackning 25:-/st

Exp avgift tillkommer

Mjukplastförpackning, vid lev av 1-10 st 10:-

” 11-20 st 15:-

OSV

Presentförpackning, vid lev av 1-4 st 10:-

” 5-8 st 15:-

OSV

Leverans sker mot postförskott i den takt verkets kapacitet medger.

**Beställning kan insändas till
Myntverket, Box 401, 631 06 ESKILSTUNA
eller göras per tel 016-12 03 00**

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

är en sedan ett par år etablerad sammanslutning av mynthandlare, hitintills 23 företag i tio olika städer i landet. Föreningen är ensam i sitt slag i Sverige. Samtliga är medlemmar i Svenska Numismatiska Föreningen och har skrivit under uppropet mot myntförfälskningar. – Genom samarbete med de övriga medlemmarna vill varje mynthandlare förbättra och utöka sina tjänster.

De nuvarande medlemmarna är:

B. Ahlström Mynthandel AB
Mäster Samuelsgatan 11, Box 7662,
103 94 Sthlm 7, tel. 08-10 10 10

Amnøklev's Mynthandel
Skolgatan 20, 602 25 Norrköping
tel 011-10 29 50

Yngve Almer Mynthandel
Storgatan 49, Box 2068
700 02 Örebro, tel. 019-13 50 61

B. Björnssons Mynthandel
Kullagatan 56, 252 20 Helsingborg
tel. 042-14 12 11

Flodbergs Mynthandel
Stora Nygatan 17, 211 37 Malmö
tel. 040-12 99 30

Handelsbolaget Mynt och Medaljer
Sveavägen 96, Fack, 104 32 Sthlm 19
tel. 08-34 34 23

Hirsch Mynthandel AB
Malmskillnadsgatan 29-11
111 57 Sthlm, tel. 08-11 05 56

Karlskrona Mynthandel
Hantverkargatan 11
371 00 Karlskrona, tel. 0455-813 75

Malmö Mynthandel AB
Kalendegatan 9, 211 35 Malmö
tel. 040-11 65 44

Mattssons Mynthandel
Kungsängsgatan 21 B
753 22 Uppsala, tel. 018-13 05 54

Norrhälje Mynthandel
Tullportsgatan 13, Box 4
761 00 Norrhälje, tel 0176-168 26

Nordisk Varutjänst Nova
Södra Strandgatan 3, Box 40
701 02 Örebro, tel. 019-12 05 11

Myntaffären Numis
Vallgatan 1, Box 2332
403 15 Göteborg, tel 031-13 33 45

Soj Mynt AB
Mäster Samuelsgatan 25
111 44 Sthlm, tel. 08-21 17 70

Svea Mynt & Frimärkshandel AB
Stureplan 4, Box 5358
102 46 Stockholm, tel. 08-10 03 85/95

Ulf Nordlinds Mynthandel AB
Nybrogatan 36, Box 5132
102 43 Sthlm, tel. 08-62 62 81

J. Pedersen Mynthandel
Skolgatan 24, 502 31 Borås
tel. 033-11 24 96

Pao Mynthandel AB
Drottninggatan 29, Box 16 245
103 25 Sthlm, tel. 08-21 12 10

Strandbergs Mynthandel AB
Mäster Samuelsgatan 25, Box 7003
103 81 Sthlm, tel. 08-21 42 65

Ticalen Mynthandel
Stureplatsen 3, 411 39 Göteborg
tel. 031-20 81 11

R. Uppgrens Mynthandel
Renstiernas Gata 29, Box 11 080
100 61 Sthlm, tel. 08-44 82 81

I. Wallin Myntgalleri AB
Stora Nygatan 14, 111 27 Sthlm
tel. 08-20 27 51

Håkan Westerlund Mynthandel
Vasagatan 42, 111 20 Sthlm
tel. 08-11 08 07

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

Box 5132, S-102 43 Stockholm

**Nu är det dags
att lämna in mynt till**

HÖST- AUKTIONEN

**SOM FRÄMST OMFATTAR SVENSKA
OCH NORDISKA MYNT I GODA KVALITEER**

VAR MED PÅ VÅR FRIMÄRKS-AUKTION!

(Dagen efter myntauktionen).

**Auktionen kommer att omfatta många intressanta objekt.
Kontakta oss så får ni utförligare information.**

SVEA

MYNT & FRIMÄRKSHANDEL AB

STUREPLAN 4 Box 5358, S-102 46 STOCKHOLM, SWEDEN

TELEFON 08-10 03 85, 10 03 95

BANK: SVENSKA HANDELSBANKEN

